

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

**Společné jmění manželů, srovnání právní
úpravy České republiky a Spolkové
republiky Německo**

Diplomová práce

Lucia Hrochová

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Praha, únor 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem v ní vyznačila všechny prameny, z nichž jsem čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze 22. 2. 2010

Lucia Hrochová

Poděkování

Děkuji paní JUDr. Ditě Frintové, Ph.D., vedoucí mé diplomové práce za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze 22. 2. 2010

Lucia Hrochová

Obsah

Obsah	4
Seznam zkratk	6
Úvod.....	7
1. Historie a vývoj institutu společného jmění manželů v českém právu.....	9
1.1. Kořeny manželského majetkového práva a právní úprava do vzniku první republiky	9
1.2. Právní úprava z roku 1949.....	11
1.3. Právní úprava podle původního znění OZ z roku 1964.....	13
1.4. Změny do roku 1998 a novela z roku 1998.....	14
2. Vznik majetkového společenství manželů – zákonná úprava	16
2.1. Vznik společného jmění manželů v českém právu.....	16
2.2. Vznik majetkového společenství manželů v německém právu	18
2.3. Vznik majetkového společenství manželů – srovnání.....	20
3. Zákonná úprava majetkového společenství manželů.....	21
3.1. Vymezení předmětu společného jmění manželů v českém právu.....	21
3.1.1. Majetek (aktiva).....	22
3.1.2. Majetek (pasiva)	27
3.1.3. Věci nepatřící do SJM a výlučný majetek	29
3.2. Vymezení Společenství k přírůstku – německá úprava.....	30
3.3. Vymezení majetkového společenství manželů – srovnání.....	34
4. Správa majetkového společenství manželů	35
4.1. Správa společného jmění manželů v českém právu	35
4.2. Správa Společenství k přírůstku – německé právo.....	37
4.3. Správa majetkového společenství manželů – srovnání	38
5. Modifikace majetkových poměrů mezi manžely.....	39
5.1. Modifikace SJM – česká úprava.....	39
5.1.1. Rozšíření rozsahu SJM	41
5.1.2. Zúžení rozsahu SJM.....	42
5.1.3. Změna doby vzniku SJM	45

5.1.4.	Změna zákonné úpravy správy SJM.....	45
5.1.5.	„Předmanželské smlouvy“	46
5.2.	Smluvní modifikace majetkového společenství – německá úprava	48
5.2.1.	Oddělení majetku manželů (Gütertrennung)	50
5.2.2.	Společenství majetku manželů (Gütergemeinschaft)	52
5.3.	Modifikace majetkových poměrů mezi manžely – srovnání.....	55
6.	Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů	62
6.1.	Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů – česká úprava	62
6.2.	Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů – německá úprava	65
6.3.	Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů – srovnání	68
	Závěr	70
	Abstract	73
	Seznam použitých zákonů	75
	Seznam použité literatury	76

Seznam zkratek

- ABGB - Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch - rakouský obecný zákoník občanský z roku 1811, JGS Nr. 946/1811
- BGB - Bürgerliches Gesetzbuch, německý občanský zákoník, BGBI. I S. 42, 2909, ve znění pozdějších předpisů
- BGBL - Bundesgesetzblatt - německá sbírka zákonů
- BGH - Bundesgerichtshof - Spolkový soudní dvůr SRN (obdoba Nejvyššího soudu)
- BVG - Bundesverfassungsgericht - německý ústavní soud
- BSM - bezpodílové spoluvlastnictví manželů
- GG - Grundgesetz – Ústava Spolkové republiky Německo, BGBI. 1949, S. 1., ve znění pozdějších předpisů
- Nejvyšší soud - Nejvyšší soud České republiky
- notářský řád - zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- OZ - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- SJM - společné jmění manželů
- zákon o rodině - zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Úvod

Člověk je tvor společenský, jak řekl Aristoteles, a proto žijí lidé již od pradávna v různě strukturovaných svazcích. Jedním z těchto svazků je i manželství, a to v podobě, jakou známe z Evropy. Životy lidí vždy byly a jsou i dnes spojeny s právem a právní regulací. Stejně tak i institut manželství je právem upraven a regulován. Manželství znamená spojení dvou osob, a to nejen v osobní, ale i v majetkové rovině. Proto právní úpravy upravující manželství obsahují i ustanovení týkající se manželských majetkových vztahů. Jedná se o úpravu, která patří k jedněm z v praxi nejvíce využívaných oblastí práva, a také proto mě velmi zajímá.

Při svém studijním pobytu na univerzitě v Německu jsem měla možnost navštěvovat přednášky z rodinného práva a seznámit se s právní úpravou německého občanského zákoníku. Velmi mě zaujalo její pojetí, způsob jejího zpracování a zejména možnosti modifikace zákonného režimu, které zákon přichystal manželům. Po absolvování zkoušky z rodinného práva jsem se rozhodla a vybrala si téma své práce. Ve své práci bych se chtěla zabývat srovnáním institutu majetkového společenství manželů v české a německé úpravě. V rámci každé kapitoly se budu věnovat charakteristice české a německé úpravy a na konci kapitoly vždy jejich srovnáním a zhodnocením.

V úvodu bych se chtěla krátce zabývat historií institutu společného jmění manželů v České republice, zjistit, jak se na něm podepsala změna společenského režimu. Druhou část mé práce bude představovat otázka vzniku majetkového společenství manželů, a to jak v české tak v německé úpravě. Věnovat bych se chtěla i podmínkám uzavření manželství. Hlavním tématem této části práce bude otázka, co se stane v okamžiku uzavření manželství s majetkem manželů, pokud neuzavřeli žádnou smlouvu. Bude mě tedy zajímat to, jaká je zákonná úprava majetkových vztahů manželů. Stěžejní kapitolu mé práce bude představovat kapitola věnovaná modifikacím majetkového společenství manželů v OZ a BGB. Kdo může uzavřít předmanželskou smlouvu? Jakým způsobem mohou být majetkové vztahy mezi manžely upraveny smlouvou? Jakou formu musí smlouva mít? Jaké má její uzavření následky? Jakým způsobem se o existenci smlouvy dozvedí třetí strany a jak jsou chráněny, pokud o smlouvě nevědí? Mohou manželé smlouvu za trvání manželství zrušit nebo změnit? To

vše jsou otázky, na které se budu snažit najít odpověď. Poslední kapitola mé práce se bude věnovat zániku a vypořádání majetkových vztahů mezi manžely. Ráda bych stručně popsala německou i českou úpravu, zdůraznila jejich rozdíly a našla jejich shody.

Závěrem stručně zhodnotím svoje zjištění a v krátkosti se zmíním o připravované úpravě nového občanského zákoníku v České republice.

Práce vychází z právního stavu ke dni 18. 2. 2010.

1. Historie a vývoj institutu společného jmění manželů v českém právu

1.1. Kořeny manželského majetkového práva a právní úprava do vzniku první republiky

Na počátek je nutno zmínit, že vliv římského práva na dnešní podobu majetkových vztahů mezi manžely je v literatuře pojímán nejednoznačně. V této oblasti bylo právo ovlivněno zejména právem zvykovým, a to daleko více než v jiných oblastech. Nenajdeme zde abstraktní právní formy, které by upravovaly majetkové vztahy manželů tak, jako je tomu např. u práva závazkového.¹

Římská rodina je dnešnímu pohledu na rodinu, jejímu uspořádání a vztahům v ní velmi vzdálená. Klasická římská rodina byla chápána nejen jako jednota osob, ale i majetku. V jejím čele stál muž – pater familias, a ten již nebyl se svou původní rodinou nijak právně svázán. Taková rodina byla založena hlavně na vztazích právních. Nezbytnou podmínkou pro uzavření manželství byla mužova vůle vzít si ženu, důvodem k jeho uzavření pak otázka zachování rodu. Muž měl nad manželkou moc, tzv. manus. Zároveň však měl i otcovskou moc – patria potestas, jež byla naplněna povinnostmi a právy, byl totiž jako jediný v rodině pánem nad dětmi. Otec dále disponoval i tzv. manciplom, které se vyznačovalo ovládním osob, jež se v rodině nacházely dočasně, např. otroků. Toto pojetí rodiny a vztahů v ní bylo určující i pro vztahy majetkoprávní. Manželství bylo chápáno jako faktický stav, který s sebou nesl i některé majetkoprávní účinky. Římané rozlišovali dva druhy manželství. Prvním z nich bylo manželství volné. V něm si žena ponechávala majetkovou nezávislost na muži. Druhým potom bylo manželství přísné, žena se vstupem do něho dostala do područí muže. Muž převzal odpovědnost za výživu ženy a veškerý majetek, který žena získala, se stával automaticky vlastnictvím muže.²

Podobné postavení ženy a pojetí majetkového práva manželů představovalo i středověké právo manželské. Podobnost lze spatřovat např. v institutu věna, které je dobře známé již z římského práva. Žena však byla v manželství majetkově samostatná. Velký vliv na vývoj institutu manželství a na jeho současné pojetí mělo učení katolické

¹ Srov. DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 54.

² Srov. VESELÁ, R., SCHELLE, K. In VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 53 – 56.

církve. Napomohlo od počátku k urychlení procesu vzniku monogamie. Církev však sama procházela mnoha změnami, a proto ani její vliv na manželství nebyl jednotný. Základními principy vnesenými církví do pojetí svazku muže a ženy byly svátostná povaha manželství, již zmiňovaná monogamie a nerozlučitelnost za života manželů. Přesnou formulaci těchto zásad potom provedlo kanonické právo, které bylo základem úpravy manželských a rodinných vztahů u nás prakticky až do roku 1949.³

Období počátku 19. století a revolučních změn v evropském právu zasáhlo i do úpravy majetkových vztahů manželů. Na našem území bylo právo manželské zakotveno v rakouském obecném zákoníku občanském z roku 1811 (dále jen „**ABGB**“), úprava vycházela z tradice práva kanonického. Podle této úpravy se uzavřením manželství na majetkových poměrech manželů nic nezměnilo, pokud manželé sami nechtěli. Každý z nich měl nadále to, co vlastnil již dříve a další majetek nabýval do svého samostatného vlastnictví. V pochybnostech se ale mělo za to, že majetek je ve vlastnictví muže. Muž určoval společné bydliště a z jeho vyživovací povinnosti plynulo i ručení za závazky, které z vedení domácnosti vznikly. To se uplatilo i tehdy, když manželka nakoupila bez vědomí či souhlasu manžela potřeby pro domácnost. Manžel ženu zastupoval soudně i mimosoudně a nepotřeboval k tomu (pokud konkrétní ustanovení nebylo odlišné) plnou moc. Tato úprava plně odrážela postavení ženy v tehdejší společnosti. Pokud nebyla uzavřena zvláštní majetková smlouva, platil tzv. princip odděleného majetku. Z principu odděleného majetku plynula i možnost uzavírání majetkových smluv včetně obecné možnosti převodu vlastnictví mezi manžely. V případě, že proti tomu manželka neprojevila odpor, byla správa jejího jmění svěřena manželovi.⁴

Dispozici s majetkovým společenstvím manželů umožňoval institut tzv. společenství statků, který vznikal na základě zvláštní smlouvy mezi manžely. Zpravidla šlo o společenství pro případ smrti, které dávalo manželovi právo na polovici toho, co tu ještě po smrti druhého manžela ze statků daných navzájem do společenství zbude. Společenství se nemuselo vztahovat na vše, pokud to však bylo smluveno, bylo potřeba odečíst před rozdělením všechny dluhy bez výjimky. Zvláštní ustanovení se týkalo

³ Srov. VESELÁ, R., SCHELLE, K. In VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 56 – 68.

⁴ Srov. HOLUB, M., BÍČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 13 – 23.

nemovitého majetku. Jestliže měl někdo z manželů nemovitý majetek a do pozemkových knih se zapsalo společenství statků druhého manžela, vzniklo tím věcné právo na polovici podstaty a druhý manžel (vlastník) nemohl o této polovici pořídít závět. Na užitky za trvání manželství mu však nárok nevznikl. Po smrti jednoho z manželů nabyt oprávněný ze společenství dotyčné statky ihned do vlastnictví, toto však nesmělo být na újmu těch z věřitelů, kteří měli právo na podílu zapsáno ještě před vkladem práva ze společenství statků. Společenství statků se muselo smluvit notářským zápisem. Vnesl se do něj jen majetek uvedený ve smlouvě. Právně chyběla podrobnější ustanovení o postavení třetích osob a o možnosti vymáhat z takového majetku ve společenství i uspokojení pohledávek za druhým manželem. Výkladem se docházelo k závěru, že společenství se mohlo vztahovat jen na dobu trvání manželství a bylo nevypověditelné. Dokud trvalo společenství statků, nemohl se žádný z manželů domáhat dobrovolné dražby svého podílu. Vnesené jmění nemuselo být stejné hodnoty. Co kdo vnesl navíc oproti druhému, nebyl dar. Pokud manželé nabyli něco společně, znamenalo to vznik právního vztahu mezi nimi, nikoliv však vznik společenství statků, to muselo být vždy právně sjednáno. Připouštěno bylo i právo tzv. výhrady, které znamenalo úmluvu o tom, že se některé věci vylučují ze společenství. S podobnými institucemi jako společenství statků se setkáváme i v období středověku (např. spolek mezi mužem a ženou, vzájemný, popř. i jednostranný), v německých zemích mohlo jít o Gütergemeinschaft – společenství statků.⁵

1.2. Právní úprava z roku 1949

Úprava ABGB byla v roce 1918 recepční normou (zákonem č. 11/1918 Sb. z. a n.) přejata do právního systému nově vzniklého Československého státu. Na reformě práva rodinného se pracovalo již od počátku první republiky. Přes neutuchající snahy se dospělo pouze k několika novelám, z nichž nejvýznamnější byl tzv. rozlukový zákon. Kodifikační snahy byly zmařeny mnichovským diktátem a situací na našem území v období Protektorátu Čechy a Morava.⁶

⁵ Srov. HOLUB, M., BÍČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 13 – 23.

⁶ Srov. VESELÁ, R., SCHELLE, K. In VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003, s. 76, 82.

Poválečné období se vyznačuje značnou komplikovaností a nepřehledností, a to nejen v oblasti práva. O politické, právní a ekonomické orientaci Československa rozhodly události roku 1948, konkrétně dění v únoru a vydání Ústavy 9. května. Mezi první právní akty nově směřujícího státu patří zákon z roku 1949 o právu rodinném. Zákon vyčlenil z občanského práva (obsaženého ještě v platném ABGB z roku 1811) rodinné právo včetně majetkových vztahů v manželství a jejich úpravu pojal jako převážně osobní (§ 22 až 29 zákona o právu rodinném.). *Jmění, které nabude kterýkoliv z manželů za trvání manželství, s výjimkou toho, co nabude dědictvím nebo darem a toho, co slouží jeho osobním potřebám nebo výkonu jeho povolání, tvoří jeho získaný majetek a získané majetky obou manželů jsou jejich společný majetek* (§ 2 odst. 1 ve spojení s § 22 odst. 2 zákona o právu rodinném). Zákon zavedl institut tzv. zákonného majetkového společenství. Obvyklou správu jmění v tomto společenství mohl provádět každý z manželů sám, jednalo-li se však o věc přesahující rámec obvyklé správy, potřeboval k takovému jednání souhlas druhého z manželů. Na jmění spadajícím do společného majetku manželů se mohl uspokojit i věřitel jen jednoho z manželů. Tzv. majetkové společenství manželů zanikalo smrtí jednoho z manželů, rozvodem nebo zbavením svéprávnosti jednoho z manželů (v současném OZ takové ustanovení chybí). Dle § 26 odst. 1 zákona o právu rodinném platilo po zániku majetkového společenství přiměřeně ustanovení o spoluvlastnictví, přičemž podíly manželů si byly rovny. Na rozdíl od pozdější úpravy nebyla ustanovení zákona o právu rodinném kogentní. Dohodou bylo možno změnit rozsah společného majetku i výkon správy, dohoda musela mít formu notářského zápisu. Vůči jiné osobě se mohli na takovou úmluvu manželé dovolat jen tehdy, byla-li jí známá. O tzv. získaný majetek se zasloužili oba manželé, ať již výdělečnou činností, nebo proto, že výdělečná činnost jednoho byla uskutečňována pouze za přímé nebo nepřímé pomoci druhého (nejčastěji manželky, která se starala o rodinu a chod domácnosti). Judikatura (R 36/1951) ve své praxi dovodila, že nárok jednoho z manželů na plat nepatří do jmění náležejícího do majetkového společenství. Z toho vyplývá, že věřitel nemohl být uspokojen z exekuce na plat náležející zatím jen v nároku druhému z manželů, který nebyl osobně jeho dlužníkem, nešlo totiž ještě o získaný majetek. Záměna majetku samostatného, patřícího jen jednomu z manželů, za jiný majetek je jen změna hospodářské povahy a nikoli rozmnožení majetku, nemá proto za následek vznik majetkového společenství. Byla-li

však získána movitá věc byt' jen z části z majetku získaného a ve zbytku z majetku samostatného, dojde ohledně této věci ke vzniku majetkového společenství.⁷

Tato instituce byla bezprostředním předchůdcem pozdějšího bezpodílového spoluvlastnictví manželů.

1.3. Právní úprava podle původního znění OZ z roku 1964

V roce 1964 byla právní úprava majetkových poměrů mezi manžely vyňata z práva rodinného a přenesena do OZ. Majetkové vztahy byly zákoníkem vyjádřeny ve formě bezpodílového spoluvlastnictví manželů (dále jen „BSM“). Toto nahradilo dosavadní majetkové společenství, které bylo rozbito myšlenkou, že úprava této problematiky je úpravou osobního vlastnictví, a proto musí být přenesena do OZ. Šlo o nový institut občanského práva. Spoluvlastnictví bylo koncipováno jako bezpodílové, protože jako právně jednotné a nedělitelné po majetkové stránce nejlépe vyjadřuje trvalý životní svazek obou manželů a jejich postavení, které je založeno na rovnosti práv a povinností muže a ženy v manželství. Tato změna právní úpravy je v novějších pracích hodnocena nejen jako dramatická, nýbrž i značně problematická.⁸ Objevují se také názory, že se BSM stalo plodem dirigistického pojetí státu a působilo v našem právním řádu jako cizorodý prvek již v době svého přijetí.⁹ Znakem bezpodílovosti se institut osobního spoluvlastnictví manželů podstatně odlišuje od osobního vlastnictví podílového. Podíl totiž vyjadřuje míru účasti spoluvlastníka na společné věci, u spoluvlastnictví bezpodílového není míra takové účasti vyjádřena vůbec, a to ani podílem, ani jiným vnějším způsobem. U manželů žijících ve společenství charakteristickém pro rodinu totiž takové vymezení účasti na společné věci není na místě. Podle OZ (§ 127) bylo v BSM vše, co mohlo být předmětem osobního vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem. Z BSM byly dále vyňaty věci, které skutečně, nikoli pouze hypoteticky, sloužily osobní potřebě nebo výkonu povolání jednoho z manželů.

⁷ Srov. HOLUB, M., BÍČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 23 – 25.

⁸ Srov. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 46.

⁹ Srov. VESELÝ, J. *Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?* In *Právní rozhledy*, č. 6/1998, s. 299 – 308.

Samostatným majetkem každého z manželů byl dále majetek, který každý z nich nabyl před uzavřením manželství (R 70/65).¹⁰

Vzhledem k tehdejšímu pojetí institutu vlastnictví byly za hlavní zdroj vlastnictví a příjmů považovány příjmy z pracovního poměru, příjmy z členství v JZD a výrobních družstvech a příjmy ze sociálního zabezpečení. V souladu s výkladem soudní praxe¹¹ byla považována stejně jako dříve u institutu majetkového společenství manželů dle zákona o právu rodinném za součást BSM teprve vyplacená a převzatá mzda, nikoli nárok na mzdu, který nemohl být předmětem osobního vlastnictví a proto nemohl být ani předmětem BSM. Do BSM patří celá vyplacená mzda, nikoli jen její část, která zůstane po odečtení nákladů na osobní potřeby toto manžela, o jehož mzdový nárok se jedná.¹²

Součástí BSM nebyly dluhy ani pohledávky. S nimi se musela právní praxe vypořádat pomocí analogie s jinými ustanoveními zákoníku. Právní praxe dovodila taktéž, že právo na vypořádání BSM, které již zaniklo, se nepromlčuje s ohledem na nepromlčitelnost vlastnického práva.¹³

1.4. Změny do roku 1998 a novela z roku 1998

Vzhledem k tomu, že úprava majetkových vztahů mezi manžely z roku 1964 byla značně problematická a často přinášela plno těžkostí, odstranil zákonodárce zákonem č. 131/1982 Sb. - první novelizací BSM - její největší nedostatky. Zákon byl doplněn o ustanovení řešící vypořádání BSM. Počítal s domněnkou, že manželé vypořádání provedli, pokud nebylo uskutečněno do určité doby po zániku manželství.

V důsledku situace, kterou nastolil přelomový rok 1989, a zvratu ve společenské situaci byla provedena další změna ustanovení BSM, a to novelou uskutečněnou zákonem č. 509/1991 Sb. Ta spočívala, jednak v ustanoveních důležitých pro restituce majetku a dále v připuštění možnosti dispozic s majetkovými vztahy mezi manžely, které do té doby ustanovení OZ neumožňovala. Stejně tak bylo v souvislosti

¹⁰ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 41 – 44.

¹¹ Srov. rozhodnutí Krajského soudu v Brně, sp. zn. 8 Co 558/65, uveřejněné pod R 8/1966 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹² Srov. stanovisko Nejvyššího soudu ČSR k výkladu zákonných ustanovení o bezpodílovém spoluvlastnictví, sp. zn. Cpj 86/71, uveřejněné pod Rc 42/72 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek.

¹³ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 43.

s obnovenou podnikatelskou činností do OZ přidáno ustanovení §148a, které konkretizovalo majetkové vztahy mezi manžely v případě podnikání jednoho z nich.

Další novelu přinesl zákon č. 264/1992 Sb., na základě něhož bylo do OZ zařazeno ustanovení kogentně upravující formu dohod mezi manžely, případně bývalými manžely, pokud se jednalo o nemovitosti.¹⁴

Největší změnu a dnešní podobu majetkového práva manželů však přinesl rok 1998 a s ním zákon č. 91/1998 Sb., jímž byl změněn a doplněn OZ. Doposud platné BSM bylo nahrazeno institutem společného jmění manželů (dále jen „SJM“). Novela se snaží reagovat na moderní trendy v této oblasti. Jejím hlavním přínosem je vytvoření mnohem širšího prostoru pro smluvní autonomii manželů, v řadě doposud kogentně upravených nebo nejasných situací umožňuje dohodou upravit právní vztahy mezi manžely. Toto pojetí SJM je založeno na rovnosti manželů mezi sebou. Předmětem SJM jsou kromě práv a věcí (včetně těch, které slouží výkonu povolání jednoho z manželů) také závazky, které vzniknou za trvání manželství některému nebo oběma manželům. Tyto pak manželé plní společně a nerozdílně. Předmětem SJM však nejsou takové závazky, které se týkají majetku výhradně náležejícímu jen jednomu z manželů a závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, pokud byly převzaty jedním z manželů bez souhlasu toho druhého. Nové znění ustanovení § 143a umožňuje manželům disponovat s rozsahem SJM. Takovou dispozici je možno uzavřít ve formě notářského zápisu. Tato forma také umožňuje upravit si otázky týkající se správy SJM. Ač bylo této novele mnohé vytýkáno, znamenala velký posun v oblasti majetkových vztahů mezi manžely.¹⁵

Ke vztahu BSM a SJM se vyjadřuje sama novela – zákon č. 91/1998 Sb., a to konkrétně v článku VIII bodu 2. – *„Věci, které ke dni 1. srpna 1998 tvořily bezpodílové spoluvlastnictví manželů, se stávají součástí společného jmění manželů. Pohledávky a dluhy, které vznikly před 1. srpnem 1998 a které se podle tohoto zákona považují za součást společného jmění manželů, se stávají jeho součástí. Pokud jiné předpisy mluví o bezpodílovém spoluvlastnictví manželů, rozumí se tím společné jmění manželů.“*

Vztah těchto institutů dále dokreslila judikatura Nejvyššího soudu České republiky. Nejvyšší soud se k němu vyjádřil například v rozsudku ze dne 26. září 2000, sp. zn. 30

¹⁴ Srov. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 26 – 27.

¹⁵ Srov. VESELÝ, J. *Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?* In *Právní rozhledy*, č. 6/1998, s. 299 – 308.

Odo 1803/2000 tak, že „*Institut společného jmění manželů není totožný s bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů. Jedná se o dva rozdílné instituty, a to pojmenování, předmětem (včetně možnosti jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem i obsahem, i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu). Pokud bylo za trvání manželství zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.*“

2. Vznik majetkového společenství manželů – zákonná úprava

2.1. Vznik společného jmění manželů v českém právu

Vznik SJM velmi úzce souvisí se vznikem manželství, a to v tom smyslu, že SJM může vzniknout jen mezi manžely (§ 136 odst. 2 OZ). Ačkoli už novela, provedená zákonem č. 509/1991 Sb., povolila dohodu o rozšíření nebo zúžení rozsahu BSM a umožnila odklad jeho vzniku až na den zániku manželství, i modifikované BSM vzniklo až v důsledku uzavření manželství, bez něhož by o něm nebylo řeči. Proto tedy nelze uzavřít manželství, s nímž by nebyl spojen vznik SJM, byť i v jeho pozměněném rozsahu nebo s odložením jeho vzniku až ke dni zániku manželství.

Pokud ale SJM vznikne v okamžiku vzniku manželství, počítá zákon i s možností, že manželství může trvat nadále, avšak bez vznikání dalšího společného jmění¹⁶. Z toho tedy vyplývá, že jestliže SJM nemůže existovat samostatně bez vazby na manželství, neplatí to tak obráceně – mezi manžely nemusí existovat SJM. Každý z manželů může mít své výlučné, oddělené vlastnictví, resp. je počítáno i s variantou podílového spoluvlastnictví.

SJM tedy vzniká ex lege zásadně v okamžiku vzniku manželství. Vznik manželství je upraven v § 1 an. zákona č. 43/1964 Sb. o rodině. Manželství se uzavírá svobodným a úplným souhlasným prohlášením muže a ženy o tom, že spolu vstupují do

¹⁶ Tuto možnost nalezneme např. v § 148 odst. 1 a 2 OZ – zúžení SJM rozhodnutím soudu nebo případně v zákoně č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) – prohlášením konkurzu zaniká SJM dlužníka a jeho manžela a po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu nemůže vzniknout nové SJM.

manželství. Toto prohlášení je učiněno před obecním úřadem pověřeným vést matriku, popřípadě úřadem, který plní jeho funkci, nebo před orgánem církve nebo náboženské společnosti oprávněné k tomu zvláštním předpisem, a to veřejně a slavnostním způsobem v přítomnosti dvou svědků.

Vedle těchto formálních podmínek uzavření manželství vyslovuje zákon o rodině i podmínky věcné, z kterých vyplývají překážky pro uzavření manželství. Ustanovení § 11 zákona o rodině zavádí do našeho právního řádu princip monogamie, nepřipouští se tedy uzavření manželství ženatým mužem nebo vdanou ženou, nebo osobou, která uzavřela partnerství. Neplatnost takového manželství vysloví soud i bez návrhu. Takové manželství se však může stát platným, pokud dřívější manželství zanikne, nebo je prohlášeno za neplatné.

V ustanovení § 12 zákona o rodině je obsažena překážka příbuzenství v přímé linii a mezi sourozenci, a to i v případě, že toto příbuzenství je založeno osvojením. Tato překážka je neodstranitelná. Neplatnost manželství podle § 12 zákona o rodině vysloví soud i bez návrhu.

Další překážkou upravenou zákonem o rodině je nezletilost (§ 13 odst. 1). Nezletilý totiž manželství uzavřít nemůže. Výjimečně je možno povolit uzavření manželství nezletilému, který je starší 16 let. Pokud je uzavřeno manželství bez takového povolení, vysloví soud neplatnost manželství i bez návrhu. Ke zhojení takového nedostatku manželství a tím ke konvalidaci manželství však může dojít, jestliže před tím, než soud neplatnost vysloví, nezletilý manžel dovrší 18 let nebo manželka otěhotní.

Manželství nemůže uzavřít osoba, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům (§ 14 odst. 1 zákona o rodině). Pokud je její způsobilost k právním úkonům pouze omezena, může manželství uzavřít s povolením soudu (§ 14 odst. 2 zákona o rodině). Manželství také brání duševní porucha jednoho ze snoubenců (§ 14 odst. 3 zákona o rodině), která by měla za následek omezení jeho způsobilosti k právním úkonům. Pokud by manželství bylo přes výše uvedené nedostatky uzavřeno, vysloví soud jeho neplatnost.

Neplatnost manželství samozřejmě úzce souvisí s otázkou, zda došlo ke vzniku SJM. Dokud manželství, které by mohlo být prohlášeno za neplatné, za neplatné

prohlášeno není, je formálně platné, a proto tu SJM vzniká. Podle ustanovení § 17 odst. 1 zákona o rodině se teprve manželství prohlášené za neplatné považuje za neuzavřené.

Pouze překážka uvedená v § 13 odst. 1 zákona o rodině je překážkou, při jejíž existenci formálně platný obřad nemá za následek vznik manželství a nemůže dojít ke konvalidaci manželství. U osoby mladší 16 let manželství v žádném případě vzniknout nemůže, jak vyplývá z § 17 odst. 2 zákona o rodině. Takové manželství má tedy obdobnou povahu jako tzv. manželství zdánlivé a ve zdánlivém manželství SJM nevzniká a je vyloučena i jeho konvalidace (srov. R 42/1972, str. 112).

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že vznik SJM je vázán na formálně platné manželství a vzniká i v takovém manželství, které sice bylo věcně neplatné, ale kde neplatnost nebyla ještě soudně vyslovena, aby měla právní následky. To má ten následek, že okamžikem právní moci výroku o neplatnosti manželství zaniká SJM obdobně jako je tomu při rozvodu. Vůlí manželů lze provést modifikaci podle ustanovení § 143a OZ a smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu vyhradit zcela nebo zčásti vznik SJM ke dni zániku manželství, s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti.

To je také jediná podmínka pro vznik SJM i jeho trvání. Není rozhodné, zda jsou plněny funkce manželství, tedy, zda mají manželé společnou domácnost, zda spolu žijí, jsou si věrni nebo zda se vzájemně respektují. Ke vzniku SJM postačí obřad uzavření manželství, pokud jsou naplněny formální i věcné podmínky a samozřejmě nabytí majetku jedním nebo oběma manžely. V okamžiku vzniku manželství je totiž SJM prázdnou množinou.¹⁷

2.2. Vznik majetkového společenství manželů v německém právu

Institut manželství je společně se všemi ostatními instituty k němu náležejícími, včetně majetkového práva manželů, upraven ve čtvrté knize německého občanského zákoníku – BGB¹⁸, konkrétně v §§ 1297 – 1588. Manželé si mohou majetkové vztahy mezi sebou uspořádat na základě smlouvy, a to buď ve formě oddělení majetku manželů

¹⁷ Srov. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 37 – 41.

¹⁸ Bürgerliches Gesetzbuch (Německý občanský zákoník) – v původním znění z 18. srpna 1896 (RGBl. – Reichsgesetzblatt, S. 195), nově vyhlášen - 2. ledna 2002 (BGBl. – Bundesgesetzblatt, I S. 42, 2909), poslední změna - čl. 1 zákona z 28. září 2009 (BGBl. I S. 3161).

(Gütertrennung) nebo formou společenství majetku manželů (Gütergemeinschaft). Pokud se však manželé pro uzavření smlouvy nerozhodnou, budou se jejich majetkové vztahy řídit úpravou zákonnou. Tato spočívá v majetkovém společenství manželů k přírůstku na majetku (Zugewinngemeinschaft, dále jen „**Společenství k přírůstku**“), jedná se o zvláštní formu oddělení majetku manželů.

Ač to BGB neříká přímo, ze souvislostí a zákonné úpravy vyplývá, že Společenství k přírůstku vzniká uzavřením manželství. K tomu, aby mohlo být manželství uzavřeno, musí být splněno několik podmínek a zároveň nesmí existovat tzv. zákazy uzavření manželství. Manželství může být uzavřeno pouze ve formě civilního sňatku, církevní sňatek nevyvolává žádné právní následky. BGB zavedl princip obligatorního civilního sňatku. Snoubenci musí být dále způsobilí k uzavření manželství (§ 1303 an. BGB). Tato způsobilost spočívá zejména v dosažení plnoletosti. Soud může na návrh osvobodit snoubence od této podmínky, a tím povolit uzavření manželství i osobě mladší 18 let, pokud je starší 16 let a pokud její budoucí manžel již plnoletosti dosáhl. Zákonný zástupce nezletilého snoubence může být proti takovému povolení – v tom případě může soud sňatek povolit pouze tehdy, pokud zákonný zástupce k takovému postoji nemá závažné důvody. Složkou způsobilosti k uzavření manželství je také způsobilost k právním úkonům, BGB říká, že osoba k právním úkonům nezpůsobilá manželství uzavřít nemůže.

Zákazy, které brání uzavření manželství, jsou upraveny v § 1306 an. BGB. První zákaz vyplývá z principu monogamie, tedy z toho, že manželství nemůže být uzavřeno osobou, která již je v manželství nebo partnerství s třetí osobou. Dalším zákazem je existence příbuzenského vztahu, a to v přímé linii nebo mezi sourozenci (plno i polorodými). Tento zákaz se vztahuje i na případy, kdy příbuzenství vzniklo osvojením dítěte. Zákaz však může být prolomen soudem na návrh tehdy, pokud mezi navrhovateli vznikl osvojením příbuzenský vztah v pobočné linii, soud však návrh odmítne v případě, že existují významné důvody, které uzavření manželství brání.

Samotný akt uzavření manželství se odehrává před státním úředníkem nebo před jemu dle zákona rovnou osobou a spočívá v osobním prohlášení za současné přítomnosti obou snoubenců o tom, že spolu chtějí vejít do manželství. Toto prohlášení nesmí být podmíněno nebo časově omezeno. Úředník poté prohlásí, že osoby uzavírající manželství jsou od té chvíle z moci zákona zákonně spojenými manžely.

Manželství, které nesplňuje některou z výše uvedených podmínek, trpí vadou. Nesplnění podmínky uzavření manželství před státním úředníkem nebo jemu rovnou osobou má za následek neexistenci manželství, resp. znamená, že uzavření manželství je akt, který nemá žádné právní účinky, jedná se o právní nullum. V takovém případě nevzniká ani Společenství k přírůstku. Manželství, které je uzavřeno osobou nezpůsobilou k uzavření manželství, nebo uzavření manželství i přes existenci zákazů sňatku – existence jiného manželství nebo partnerství, příbuzenský vztah mezi snoubenci nebo porušení podmínky osobní a současné přítomnosti snoubenců – má za následek možnost zrušení již uzavřeného manželství. Manželství může být zrušeno pouze soudem na návrh. Při zrušení manželství dochází k vypořádání společného majetku stejně jako při rozvodu manželství. Nutno ovšem poznamenat, že význam tohoto institutu značně poklesl oproti využití možnosti rozvodu manželství.

Manželství je uzavíráno na období celého života. Manželé jsou povinni vést manželské soužití, resp. společnou domácnost. Přesto, i pokud spolu manželé nežíjí, existuje mezi nimi majetkové společenství, a to ve formě Společenství k přírůstku, pokud jej tedy neupravili manželskou smlouvou.¹⁹

2.3. Vznik majetkového společenství manželů – srovnání

Jak z výše uvedeného vyplývá, vznikají majetkové vztahy mezi manžely v obou právních řádech uzavřením manželství. Jejich úprava je však v BGB zařazena celá do části rodinného práva. Majetkovou část manželského vztahu oproti tomu v českém právu upravuje OZ v části věnované vlastnictví, otázky uzavření manželství a povinnosti manželů v manželství jsou předmětem zákona o rodině. Německý BGB výslovně nemluví o tom, že Společenství k přírůstku může vzniknout pouze v manželství, přesto to z ostatních ustanovení a z umístění této úpravy společně s úpravou uzavírání manželství do jedné části lehce dovodíme.

Co se úpravy uzavření manželství týče, je svým obsahem v obou právních řádech velmi podobná, často se však liší v terminologii a uspořádáním jednotlivých ustanovení. Manželství může uzavřít pouze plnoletá, resp. zletilá osoba (tedy osoba, která již dovršila 18 let) a osoba způsobilá k právním úkonům. Jak BGB, tak zákon o

¹⁹ Blíže viz §§ 1303 – 1362 BGB.

rodině obsahují ustanovení o možnostech prolomení tohoto pravidla, a to zejména prostřednictvím povolení soudu k uzavření manželství osobou starší 16 let. Česká úprava však dovoluje, aby mladší 18 a starší 16 let byli oba snoubenci (nejen výlučně jeden jako v BGB) a zároveň zohledňuje i možné těhotenství snoubenky, resp. manželky. V obou právních řádech nalezneme princip monogamie a zákaz uzavření manželství mezi příbuznými. Český právní řád ale nehovoří o možnosti osvobození od tohoto zákazu mezi příbuznými v pobočné linii, jejichž příbuzenství je založeno osvojením.

Manželství se v obou právních řádech uzavírá před státním úředníkem, BGB však nepřiznává na rozdíl od zákona o rodině účinky sňatku církevnímu. Německá právní úprava zná institut zrušení manželství, který je obdobou prohlášení manželství za neplatné, jak jej známe z úpravy české. Na rozdíl od české úpravy zná BGB i institut zásnub a upravuje jejich právní důsledky.

3. Zákonná úprava majetkového společenství manželů

3.1. Vymezení předmětu společného jmění manželů v českém právu

Pro celkové pojetí a systém SJM je stěžejní vymezení hranice mezi majetkem, který do SJM spadá, a majetkem, který zůstane vně tohoto celku a bude náležet některému z manželů jako jeho samostatný, resp. výlučný majetek. Z tohoto pohledu proto chápeme SJM jako majetkové společenství vzhledem ke svému rozsahu omezené. Mezi celky majetku probíhají neustálé každodenní přesuny, které se promítají do předmětu SJM i do majetku každého manžela. Rozřazení majetku do těchto kategorií je velmi důležité pro určení právního režimu, kterým se poté majetek bude řídit. Stejně tak je vymezení rozsahu a předmětu SJM podstatné pro věřitele manžela, resp. manželů, pro které je základní otázkou to, jaký majetek mohou postihnout nařízeným výkonem rozhodnutí. Charakteristika předmětu SJM se dále promítá i do oblasti finančně právní a trestně právní. Skutečnost, že majetek je součástí SJM je významná i v oblasti občanského práva procesního, zejména s ohledem na aktivní a pasivní legitimaci.²⁰

²⁰ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 57 – 59.

V okamžiku vzniku SJM je toto společenství majetku prázdnou množinou. K naplnění dochází až v průběhu jeho existence, v průběhu společného života manželů. Velmi důležité je proto vymezit to, z čeho je společný majetek získáván. Současná úprava je výsledkem novely, která byla provedena zákonem č. 91/1998 Sb.

Předmětem SJM se zabývá § 143 OZ. Ten vymezuje jako předmět SJM:

a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství anebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka;

b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků, týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.²¹

3.1.1. Majetek (aktiva)

Jmění se obecně označuje jako souhrn penězi ocenitelných majetkových hodnot patřících určité osobě (aktiv), a to po odečtení penězi ocenitelných majetkových hodnot, které tato osoba dluží jinému (pasiv). Z tohoto pojetí vychází i OZ. Pojem majetku není OZ blíže specifikován, majetkem se však pro účely SJM rozumí věci (movité i nemovité), pohledávky, jiná práva a jiné penězi ocenitelné hodnoty. Důležité je, že majetek se stane součástí SJM pouze tehdy, je-li za trvání manželství nabyt jedním či oběma manžely a není dán žádný důvod (zákonný ani smluvní) proto, aby byl ze SJM vyloučen.²²

Základní složkou předmětu SJM jsou zpravidla peněžní příjmy manželů, bez ohledu na to, z jakého zdroje pocházejí. Tímto zdrojem může být např. pracovní poměr, ale také příjmy ze sociálního zabezpečení, podnikatelské činnosti atd. Problematika odměny za práci a její výplata byla a stále je častým zdrojem nesrovnalostí a rozporů.

²¹ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 64.

²² Srov. KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M. In KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVORÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání, 1. díl, Praha: ASPI, 2005, s. 382 – 383.

Spornou je především otázka možnosti výkonu rozhodnutí postižením mzdy manžela věřitelem, který vede výkon rozhodnutí pro pohledávku za druhým manželem. Vzhledem k tomu, že pracovně právní předpisy považují mzdu za osobní nárok zaměstnance, lze vyvodit závěr, že právo na mzdu není součástí předmětu SJM. Do SJM tak patří až mzda vyplacená či poukázaná na účet zaměstnance. Stejně nahlíží na tuto problematiku i soudní praxe: „*Exekuci k vymožení pohledávky vůči povinnému nelze nařídit a provést srážkami ze mzdy jeho manželky.*“ (Nejvyšší soud sp. zn. 20 Cdo 164/2004). Obdobně pak může být podle soudní praxe nařízen výkon rozhodnutí u pohledávky pouze z účtu, jehož majitelem je povinný. Součástí SJM se stává také naturální odměna za práci. Ač před časem převažovala koncepce, že předmětem SJM je ta část mzdy, která zbude po uspokojení potřeb rodiny, v současné době, zejména s ohledem na praktičnost pojetí, převažuje názor, že do SJM patří celá vyplacená mzda. Do SJM je nutno zahrnout také výnosy z majetku manželů, např. ve formě civilních užitků – úroků – nebo ve formě nájemného nebo podnájemného z nemovitosti. Při tom je třeba zdůraznit, že majetek, z kterého výnosy plynou, nemusí být předmětem SJM – může být ve výlučném vlastnictví jednoho manžela nebo v podílovém spoluvlastnictví manželů. Do SJM však plyne až poukázaný, resp. vyplacený výnos, stejně jako u mzdy, nikoliv pouhé právo na jeho výplatu. Do SJM nespadá majetek, který byl získán protiprávně, tedy např. majetek, který pachatel získal trestným činem nebo jako odměnu za něj.²³

Majetek může být do SJM nabyt také na základě smlouvy. Pro její platnost je třeba, aby manželé splnili jak obecné, tak zvláštní předpoklady. V obvyklých záležitostech může být uzavřena jen jedním z manželů. V případě záležitostí vybočujících z obvyklých záležitostí je k provedení úkonu nezbytný souhlas druhého manžela (blíže viz 4.1.). Nejvyšší soud se vyjádřil k platnosti smluv uzavíraných oběma manžely v tom smyslu, že neplatnost smlouvy v části dotýkající se jednoho manžela je obsahově neoddělitelná od části týkající se druhého manžela (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 30 Cdo 1865/2000). S tímto pojetím však v právníkové veřejnosti nepanuje úplný a bezpodmínečný souhlas, a proto tento názor nelze generalizovat. Pro zařazení věci do SJM je rozhodující okamžik nabytí vlastnictví. Převádí-li se movitá věc na

²³ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 69 – 72.

základě smlouvy, nabývá se vlastnictví, nebylo-li dohodnuto nebo nestanoví-li zákon něco jiného, okamžikem převzetí věci. U nemovitých věcí je úprava podrobnější. K nabytí vlastnictví k nemovité věci se vyžaduje kromě smlouvy i vklad do katastru nemovitostí (pokud je převáděná nemovitost předmětem evidence v katastru nemovitostí). Pro nabytí nemovitosti do SJM je rozhodující den, k němuž se váží právní účinky vkladu vlastnického práva do katastru nemovitostí. Jestliže právní účinky vkladu nastanou po uzavření manželství, stává se nabytá věc součástí SJM. Byl-li však návrh na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí podán před uzavřením manželství pouze jedním z manželů, pak vlastnické právo k dané nemovitosti získává jen on a nikoli druhý manžel.

Ani splnění závazku zaplatit kupní cenu za trvání manželství ze společných prostředků není důvodem pro založení vlastnického práva k věci nabyté ještě před uzavřením manželství. Tento závazek nespadá do SJM vzhledem k tomu, že vznikl ještě před uzavřením manželství. Tyto vynaložené prostředky lze chápat jako investici a ve prospěch výlučného majetku druhého manžela k nim lze přihlídnout při zániku manželství a vypořádání SJM. Pokud bude kupní smlouva uzavřená před vznikem manželství absolutně neplatná, přijaté plnění (které si jsou účastníci takové smlouvy povinni vrátit) nepřípadá do SJM.

Soudní praxe zaujala názor (rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 3005/99, Soubor rozhodnutí NS 5 c 497), že pokud jsou účastníky smlouvy o převodu nemovitosti na jedné straně manželé, je třeba, aby právní úkon případného odstoupení od takové smlouvy byl adresován oběma manželům a aby se tento projev vůle dostal do dispozice každého z nich, jinak účinky odstoupení nemohou nastat. Stejně tak vyjádřila soudní praxe svůj úsudek o tom, že pokud byla kupní cena věci zcela zaplácena z výlučných prostředků jednoho z manželů, avšak kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření smlouvy projevíli svou vůli nabytí kupovanou věc do BSM (dnes SJM), stává se tato věc předmětem jejich BSM (R 49/01). Může se také stát, že účastníkem kupní smlouvy, která se týká převodu nemovitostí, je jen jeden z manželů. Do katastru nemovitostí pak bude zapsán sám. Pokud rozsah SJM není manželé smlouvou nebo rozhodnutím soudu zúžen, nebo nebyly-li k nabytí nemovitosti použity pouze výlučné prostředky tohoto z manželů, stává se vlastníkem nemovitosti i druhý manžel.

Je možno, aby manželé i bez použití možné modifikace předmětu SJM dle § 143a projevenou vůlí rozšiřovali předmět SJM. Smluvní nabytí majetku do podílového spoluvlastnictví manželů totiž nelze připustit (a to ani tehdy, pokud k tomu směřuje vůle manželů) v případě, že na ně dopadá zákonný – nemodifikovaný – režim SJM. Pokud mezi manžely panuje zákonná úprava SJM, je vyloučen prodej věci z výlučného majetku jednoho z manželů tomu druhému. Došlo by tím totiž k tomu, že předmět kupní smlouvy by byl nabýván do SJM, a proto by manžel ve smlouvě vystupoval jako prodávající a zároveň kupující. Taková situace není možná. Manželé však mezi sebou mohou činit úkony, které se budou týkat jejich výlučných majetků.²⁴

Jedinečnou a často diskutovanou otázkou v oblasti předmětu SJM představují otázky darovací smlouvy a SJM. Dá se říci, že teorie i praxe je a byla v této oblasti poměrně rezervovaná a obávala se možného obcházení zákona. Současná právní úprava darování mezi manžely připouští, pokud darem není část SJM. Pokud má manžel k určité věci vlastnické právo, jež je omezeno stejným právem manželovým, není možné, aby jeden z manželů toto své právo daroval druhému manželovi. Darování mezi manžely je tedy možné pouze z majetku, který manželům není společný. Tím může být například majetek, který měl manžel ještě před uzavřením manželství. Mezi manžely jsou nejčastěji předmětem darování věci osobní potřeby jednoho z manželů a jako takové jsou vyňaty z režimu SJM. V případě darování věci vně manželství (tedy jednomu nebo oběma manželům třetí osobou) je pro posouzení, kdo je obdarovaným, vždy rozhodující vůle dárce, ten se musí rozhodnout, zda věc daruje manželům společně, nebo pouze jednomu z nich. Povaha věci při tom nerozhoduje. Samozřejmě je, že pokud bylo darováno před uzavřením manželství jen jednomu z manželů, je takový majetek po uzavření manželství výlučným majetkem obdarovaného manžela.

V případě, že je darováno oběma manželům za trvání manželství a za existence SJM (jeho vznik, jak již bylo uvedeno výše, totiž může být manžely odsunut až ke dni zániku manželství), lze ze současné právní úpravy, konkrétně § 143 OZ, dovodit, že věci, které manželé nabyli za trvání manželství darem nebo děděním společně, se nestávají předmětem SJM, nýbrž předmětem podílového spoluvlastnictví (takto hovoří i stanovisko Nejvyššího soudu R 42/72). Toto řešení ale je nutno pokládat za překonané a

²⁴ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 73 – 77.

soudní praxe se svým rozhodováním snaží zákonodárci doporučit, aby napříště zvolil řešení jiné, tedy, aby manželé vystupovali jako obdarovaní. Manželé si v běžném životě dávají dárky při různých příležitostech. Pokud je takový dar přiměřený majetkovým poměrům manželství, není k jeho nákupu třeba souhlasu druhého manžela, i je-li pořízen ze společných prostředků. Předmětem darování je nejčastěji věc, která slouží osobní potřebě jednoho z manželů. Taková věc je ze SJM vyloučena a pravděpodobně do něj nevstupuje ani v době mezi koupí a darováním. Vzhledem k tomu se již v okamžiku koupě stává výlučným majetkem toho manžela, jehož osobní potřebě má sloužit. Pokud je předmětem darování věc, která je součástí SJM, je již od svého zakoupení předmětem SJM a samotný akt darování na jejím právním režimu a postavení nic nemění.²⁵

Součástí SJM se věc může stát i na základě výslovného ustanovení zákona. Tak se děje např. pomocí transformace práva osobního užívání pozemku na vlastnictví fyzické osoby (§ 872 odst. 1 OZ). O nabytí vlastnictví může rozhodovat i státní orgán, jako zejména v případech zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (§ 142 OZ), v případě zpracování věci, v případě zřízení neoprávněné stavby na cizím pozemku nebo příklepem při výkonu rozhodnutí prodejem nemovitosti. V těchto případech se vlastnictví nabyvá dnem určeným v rozhodnutí, resp. dnem, kdy rozhodnutí nabude právní moci. Manželé mohou věc také vydržet, v případě, že jsou po celou vydržecí dobu jejími oprávněnými držiteli. U movitých věcí činí tato doba 3 roky, u nemovitých 10 let. Manželé věc vydrží, pokud tento způsob nabytí vlastnictví OZ nevyklučuje. Vlastnictví je nabyto dnem, který následuje po skončení vydržecí doby. K vydržení pak soud přihlédne i bez návrhu. I pokud je držitelem věci jen jeden z manželů, připadá nabytá věc do SJM, protože i majetek nabytý jen jedním z manželů se stává majetkem spadajícím do SJM.

Okamžikem zhotovení připadá do SJM také věc nově zhotovená jedním nebo oběma manžely společně. Jako okamžik vzniku stavby se považuje okamžik, v němž je již stavba nezaměnitelným způsobem individualizována (nejčastěji okamžik, kdy je již jednoznačně patrné dispoziční řešení prvního nadzemního podlaží). Z výše uvedeného tedy můžeme dovodit, že pokud byly před uzavřením manželství provedeny práce, které

²⁵ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 78 – 80.

stavbu jako celek charakterizují, práce na stavbě prováděné po uzavření manželství znamenají pouze dokončování již existující věci, a proto taková stavba do SJM nepatří.²⁶ Skutečnost, že manželé dokončili stavbu ze společných prostředků, nemá na právní postavení stavby žádný vliv, tato okolnost se projeví až po zániku SJM. Soudní praxe stále setrvává na stanovisku, že pokud manželé získali celou nemovitost po uzavření manželství i pouze zčásti ze společných prostředků, je tato nemovitost součástí SJM celá, nikoli jen její poměrná část odpovídající hodnotou částce použitých společných peněz (R 42/1972).

Do SJM přibude i věc nabytá jedním nebo oběma manžely dle zákona o veřejných dražbách (zákon č. 26/2000 Sb.). Pokud vydražitel uhradí cenu dosaženou vydražením ve stanovené lhůtě, stává se vlastníkem věci v okamžiku udělení příklepu. Součástí SJM se stávají také přírůstky SJM a přírůstky jejich výlučných majetků. Jedná se o přírůstky věci (*fructus naturale*) a výnosy z peněz či cenných papírů (*fructus civiles*). Do SJM případnou oddělením, ocesáním úrody, narozením mláďat, případně okamžikem splatnosti úroků.²⁷

Sporným bodem ohledně předmětu SJM byla také problematika obchodního podílu a SJM, právní praxe dospěla k názoru (rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 700/2004), že nabude-li jeden z manželů za trvání manželství z prostředků patřících do SJM obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek ze zákona součástí SJM. Ovšem jen manžel společník má práva a povinnosti vyplývající pro něj z postavení společníka obchodní společnosti (viz též § 143 odst. 2 OZ).²⁸

3.1.2. Majetek (pasiva)

Dnešní právní úprava je výsledkem novely provedené v roce 1998, která do předmětu SJM zařadila i pohledávky a závazky manželů. Někdy přesto není jednoznačné, zda konkrétní pohledávka je součástí SJM či nikoliv. Pro takové případy je proto zakotvena v OZ vyvratitelná domněnka v § 144 OZ, která stanoví, že majetek

²⁶ viz např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2534/2000, Soubor rozhodnutí NS č. C 1008.

²⁷ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 82 – 87.

²⁸ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 850 – 851.

nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM, pokud není prokázán opak. Pokud závazek převzali společně oba manželé nebo jeden z manželů se souhlasem druhého bez ohledu na výši převzatého závazku, platí, že tyto závazky plní oba manželé solidárně. Z toho vyplývá, že manželé odpovídají za splnění závazku veškerým majetkem, který patří do jejich společného jmění, a zároveň i majetkem ve výlučném vlastnictví každého manžela. Ze SJM jsou však výslovně vyloučeny závazky, které se týkají majetku, jenž náleží výhradně jednomu z manželů, a závazky, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého manžela. Právní posouzení závazku, který byl převzat jedním manželem bez souhlasu manžela druhého, je pak závislé na tom, zda se jedná o závazek, který přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů (takový závazek do SJM nepatří), anebo, zda závazek tuto míru nepřesahuje (takový závazek je součástí SJM). Ačkoli zákon operuje s kritériem majetkové přiměřenosti, sám její definici nenabízí a judikatura se touto otázkou ještě nezabývala. Literatura nabízí možnost posouzení dle sociální vrstvy, ke které manželé patří, nebo posouzení dle majetkových poměrů daného manželství. Nutno poznamenat, že první kritérium je poněkud vágní a nejasně určitelné. Proto bych se přikláněla k posouzení dle konkrétních okolností konkrétního případu v konkrétním manželství. Rozdíl mezi závazky spadajícími do SJM a těmi, které zůstávají vně SJM je ten, že závazky z první skupiny bude možno uspokojit i z odděleného majetku manžela, který takový závazek neuzavřel. V obou případech je však možno uspokojit závazek z majetku patřícího do SJM. Pomocným kritériem pro určení skupiny, do které závazek patří, by mohl být i účel převzatého závazku. Zákon rozlišuje závazky jen podle přiměřenosti majetkovým poměrům, nikoli podle právního důvodu jejich vzniku. Proto aplikujeme tato ustanovení OZ analogicky i na závazky vzniklé v důsledku porušení právní povinnosti.²⁹

K povaze závazků v SJM se vyslovil velký senát Nejvyššího soudu v rozsudku sp. zn. 31 Odo 677/2005, v němž dospěl k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl doposud v rozsudcích Nejvyššího soudu vyjadřován. V tomto řešil otázku, zda splnění závazku, který jednomu z manželů vznikne za trvání manželství, může věřitel v nalézacím řízení soudně vymoci i po druhém z manželů. Nejvyšší soud vycházel při řešení této otázky ze zásady pacta sunt servanda a zejména z toho, že její důsledky se

²⁹ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 90 – 93.

naplno mohou prosadit pouze mezi účastníky smluv. S ohledem na to pak zdůraznil, že do právních vztahů vzniklých na základě smluv je díky představě, podle které splnění závazku náležejícího do SJM sjednaného jen jedním z manželů může věřitel v nalézacím řízení vymoci i (jen) po druhém z těchto manželů, vnášena nejistota na straně dlužníka i na straně věřitele. Pokud by tedy bylo možno vymoci pohledávku věřitele i na druhém z manželů, byla by podle Nejvyššího soudu prolomena zásada, že z takto vzniklého závazku jsou co do smluveného ujednání oprávněny a povinny jeho smluvní strany. Nejvyšší soud tím tedy v podstatě odmítl to, že by každý závazek smluvený pouze jedním z manželů byl závazkem vzniklým oběma manželům společně. Nutno podotknout, že tento rozsudek vyvolal mezi odbornou veřejností mnoho pochybností a rozpačitých reakcí, a to zejména právě proto, že dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu byla v této otázce zcela opačná. S ohledem na text zákona je tento rozsudek průlomovým a přináší změnu do doposud konstantně zastávaného právního názoru.³⁰

3.1.3. Věci nepatřící do SJM a výlučný majetek

V souladu s výše uvedeným je nutno shrnout, že do předmětu SJM nepatří majetek, který jeden z manželů nabyl děděním bez ohledu na osobu zůstavitele. Dále je jím majetek, který jeden z manželů nabyl darem za trvání manželství od kohokoliv. Součástí SJM také nejsou věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů a věci, které nabyl jeden z manželů před uzavřením manželství. Věci vrácené podle restitučních předpisů nejsou předmětem SJM pouze v případě, že byly vydány manželovi, který je měl ve vlastnictví před uzavřením manželství, nebo je sám právním nástupcem původního vlastníka. Do SJM nespádají také závazky týkající se výlučného majetku jednoho z manželů a nadměrné závazky.³¹ Součástí SJM dle judikatury (Krajský soud v Hradci Králové, sp. zn. 19 Co 452/2003) nejsou peněžní částky, které manželé vynaložili na stavební spoření ve prospěch svého nezletilého dítěte. Tyto prostředky se totiž stávají majetkem dítěte.

³⁰ Blíže např. KORDAČ, Z. *K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů*. In Bulletin advokacie 1-2/2008, s. 54 – 56.

³¹ Srov. FIALA, J. In FIALA, J., KINDL, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009, s. 509.

Zákon z předmětu SJM vylučuje také majetek nabytý jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela. Nejde tu o nabytí nového majetku ani o rozmnožení dosavadního majetku, ale pouze o změnu, která na právní povahu těchto věcí nemá vliv. Obecně panuje shoda v tom, že předmětem SJM nejsou práva osobnostní a z práv majetkových to nejsou ta, která jsou neoddělitelně spjata s osobou jednoho z manželů (bolestné). Nutno podotknout, že do SJM nepatří ani právo odpovídající věcnému břemeni. Co se týče autorských odměn, tak podle soudní praxe jsou předmětem SJM jen tehdy, pokud byly za trvání manželství a existence SJM autorovi vyplaceny, nebo byly pro autora ochrannou organizací autorskou v rámci její působnosti přijaty, i když autorovi za jeho života vyplaceny nebyly.

Výlučným majetek je majetek, který má každý z manželů vedle majetku společného s manželem druhým. Výlučný majetek může manžel za trvání manželství nabýt jen tehdy, pokud to zákon připouští. K výlučnému majetku manžela nemá druhý manžel žádná práva. Do SJM však případnou výnosy majetku výlučného. Závazky spjaté s výlučným majetkem manžela však zůstávají vně SJM. O právním postavení majetku rozhoduje zejména jeho původ, resp. zdroj jeho nabytí. Takový majetek může manžel získat zcela nezávisle na majetku společném. Zdrojem majetku výlučného může být i majetek společný, a to pouze v jednom případě – nabytí věcí sloužících osobní potřebě manžela ze společných příjmů. Skupina výlučného majetku byla zákonem č. 91/1998 Sb. omezena. Výlučným majetkem již nadále nejsou věci sloužící výkonu povolání. Výše uvedené kategorie věcí (s výjimkou příspěvků na stavební spoření vynaložených ve prospěch nezletilého dítěte), které nejsou součástí SJM, tvoří výlučný majetek manžela.³²

3.2. Vymezení Společenství k přírůstku – německá úprava

Společenství k přírůstku je, jak výše uvedeno, zvláštní forma oddělení majetku manželů, která charakterizuje majetkové vztahy manželů v případě, že neuzavřeli manželskou smlouvu. Úpravu obsahují §§ 1363 – 1390 BGB. Vzhledem k tomu, že se zákonná úprava od svého vstupu v účinnost od 1. 7. 1958 nezměnila, bylo třeba uvažovat o tom, zda ještě stále odpovídá společenským podmínkám a není ji potřeba

³² Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 97 – 105.

trochu poupravit tak, jako byly již dříve změněny ostatní instituty rodinného práva.³³ Proto do úpravy Společenství k přírůstku zasáhla novela a od 1. 9. 2009 změnila jeho úpravu.³⁴ Ve Společenství k přírůstku zůstává zásadně po celou dobu manželství každý z manželů samostatným vlastníkem jím nabytého majetku, a to nabytého před i v průběhu manželství. To, co každý z manželů v průběhu doby trvání manželství nabude, se vyrovná až v okamžiku, kdy Společenství k přírůstku zanikne. Přírůstek majetku se mezi manžele rozdělí rovným dílem. Z hlediska předmětu Společenství k přírůstku je tedy nejdůležitější institut tzv. vyrovnání přírůstku (Zugewinnausgleich), ke kterému dochází po zániku společenství. Společenství k přírůstku zaniká rozvodem, zrušením manželství, ukončením z důvodu uzavření manželské smlouvy nebo smrtí jednoho z manželů. Společenství k přírůstku může být také vyrovnáno předčasně, resp. ještě před ukončením manželství, a to v případě, že manželé žijí alespoň 3 roky odděleně (§ 1384 BGB). K vyrovnání přírůstku je povinen ten z manželů, který za trvání Společenství k přírůstku získal větší přírůstek než manžel druhý. Musí vydat druhému z manželů polovinu ze získaného přebytku (tedy z částky, o kterou je jeho přírůstek větší než manželův), druhý manžel má pak vůči prvnímu tzv. vyrovnávací pohledávku (Ausgleichforderung). Pokud jsou přírůstky stejně velké, k vyrovnání není povinen ani jeden z manželů. Při vyrovnání přírůstku dochází ke konfrontaci mezi tzv. konečným jměním (Endvermögen) a jměním počátečním (Anfangsvermögen). Manželé mohou při uzavření manželství sepsat, co patří do jejich počátečního jmění, takový soupis může poté být při vypořádání manželství velmi nápomocen. Podle novely mohou být oba druhy jmění vyjádřeny i zápornou částkou, relevantní to je v okamžiku, kdy jsou pohledávky větší než aktivní jmění.³⁵ Přírůstek tedy znamená částku, která značí rozdíl mezi konečným a počátečním jměním. Jmění vyjadřuje peněžní hodnotu majetku, který je ve vlastnictví každého z manželů. Pro hodnotu počátečního jmění je

³³ Více k potřebě reformy: HOPPENZ, R. *Reformbedarf und Reformbestrebungen im Zugewinnausgleich*. In FamRZ (Zeitschrift für das gesamte Familienrecht - Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht) 2008, Heft 20, S. 1889 – 1894; BRUDERMÜLLER, G. *Die Neuregelungen im Rechts des Zugewinnausgleichs ab 1. 9. 2009 – Negatives Anfangs- und Endvermögen, erweiterte Auskunftspflichten, Änderung des Stichtags, Konkretisierung der Beweislast*. In FamRZ (Zeitschrift für das gesamte Familienrecht - Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht) 2009, Heft 14, S. 1185 – 1191.

³⁴ informace o novele viz LUCHTENBERG, M. *Zugewinn und Zugewinnausgleich nach der Reform 2009 des Güterrechts*, dostupné na http://www.rechtsanwaeltin-luchtenberg.de/Zugewinn_und_Zugewinnausgleich_nach_der_Reform_2009_des_Gueterrechts, citováno 20. 1. 2010.

³⁵ To tedy znamená, že pokud má manžel počáteční jmění v hodnotě - 10.000 Euro a žena 1.000 Euro a konečné jmění muže je 1.000 Euro a ženino 2.000, přírůstek muže podle novely je 11.000 Euro a přírůstek ženy 1.000 Euro. Z toho vyplývá, že žena má vůči muži Vyrovnávací pohledávku ve výši 5.000 Euro. (Podle staré úpravy by byl přírůstek muže jen 1.000 Eur a ženy také 1.000 Eur, proto by ti nikdo neměl nárok na Vyrovnávací pohledávku). Blíže také BÜTE D. *Die Reform des Zugewinnausgleichsrechts*. In Neue Juristische Wochenschrift, 2009, Heft 38, S. 2776 – 2781.

rozhodujícím dnem den uzavření manželství, u konečného jmění je tím den zániku Společenství k přírůstku, resp. den, kdy je na základě návrhu zahájeno soudní řízení o rozvod manželství. Předmětem jmění jsou veškeré položky, které mají nějakou peněžní hodnotu. Mezi ně patří také právní postavení nebo hodnota či dobrá pověst podniku. Do jmění manžela se naopak nezapočítávají např. nároky na výživné, nároky na pohledávky splatné v budoucnu, nárok na mzdu za časové úseky, které nastanou v budoucnu. Co se týče ohodnocení předmětů jmění, často se setkáváme s těžkostmi a nejasnostmi. Nejasná práva a povinnosti se hodnotí podle stupně jejich možné realizace k rozhodnému dni.

K počátečnímu jmění budou přičteny částky, které po vzniku Společenství k přírůstku jeden z manželů získal děděním, právním úkonem pro případ smrti, darováním nebo jako výbavu – věci, které obdržel od svých rodičů z důvodu sňatku (§ 1374 odst. 2 BGB). Tím se tedy o tyto částky sníží přírůstek manžela k majetku. Toto ustanovení BGB je uzavřené, skupina majetků, o které bude zvýšeno počáteční jmění, nemůže být rozšiřována (judikatura BGH³⁶). Proto je součástí přírůstku k majetku i výhra v loterii. Výsledná částka může být upravena pomocí tzv. doložky pro případ tvrdosti zákona tehdy, když by neodpovídala základní myšlence vyrovnání přírůstků. K zabránění umělému ponižování majetku, které má za následek snížení konečného jmění a tím i snížení přírůstku, pamatuje BGB na případy, kdy jsou ke konečnému jmění přičítány určité položky. Konkrétně jde o případy, které nastanou po vzniku Společenství k přírůstku. Ke konečnému jmění manžela je tak přičítána hodnota manželem uskutečněných bezúplatných věnování, které neodpovídají nějaké mravní povinnosti nebo pravidlům slušného chování, dále hodnota majetku, který zmizel, a důsledků všech jeho ostatních jednání, která mají v úmyslu majetkově poškodit druhého manžela (§ 1375 odst. 2 BGB).

Přírůstek manžela může být nejméně 0 (nikoliv tedy záporná částka), z čehož vyplývá, že manžel není povinen vyrovnávat ztráty získané druhým manželem za trvání manželství. Výše vyrovnávací pohledávky je omezena hodnotou majetku, který zůstane při zániku Společenství k přírůstku po odečtení povinností, které má vyrovnávající manžel. Toto omezení je ovšem zvyšováno o částky, které jsou dle § 1375 odst. 2 BGB ke konečnému jmění přičítány. I zde doznala úprava BGB změny podle novely

³⁶ BGHZ (Entscheidungssammlung des Bundesgerichtshof in Zivilsachen – sbírka rozhodnutí BGH v civilních věcech) 80, 384.

uskutečněné v létě 2009. Od 1. 9. 2009 se hodnota vyrovnávací pohledávky v případě rozvodu počítá k okamžiku zahájení řízení o rozvod manželství na návrh, nikoli jako doposud okamžikem právní moci rozhodnutí o rozvodu manželství. Soud může také rozhodnout o přenesení předmětů ve vlastnictví jednoho manžela druhému manželovi se současným započtením hodnoty takového předmětu na vyrovnávací pohledávku. Ten manžel, kterému nepřísluší vyrovnávací pohledávka proto, že druhý manžel s úmyslem poškodit majetkově svého manžela převedl bezúplatně část svého jmění na třetí osobu, může mít vůči této třetí osobě nárok na vydání tohoto jmění, nebo na zaplacení odpovídající částky. Stejně se pravidlo uplatní v případě, že třetí osobě byl úmysl poškodit druhého manžela znám.

Na vyrovnávací pohledávku se dále započítává to, co bylo jedním manželem věnováno druhému za existence Společenství k přírůstku, a to s určením, že tato hodnota má být na vyrovnávací pohledávku započtena. Takové určení je třeba přepokládat, pokud hodnota věnovaného majetku překročí hodnotu příležitostných dárců. Hodnota věnování je připočtena k výši přírůstku manžela, který daroval. Její výše se počítá k okamžiku věnování a při zániku Společenství k přírůstku bude odečtena z hodnoty vyrovnávací pohledávky obdarovaného manžela.³⁷ Tento předpis ovšem předpokládá, že darující je zároveň osobou povinnou k uhrazení vyrovnávací pohledávky.

Při zániku Společenství k přírůstku smrtí jednoho z manželů se uplatní jiná úprava než výše zmíněná. Zákonodárce chce tímto ustanovením zabránit možným komplikacím. Zákonný dědický podíl přeživšího manžela se zvyšuje o čtvrtinu dědictví. Zde je nerozhodné, zda byl manžely dosažen za trvání manželství nějaký přírůstek na majetku, resp. jaká je jeho výše. Přeživší manžel zdědí jednu polovinu majetku zůstavitele (1/4 na základě dědických předpisů a 1/4 na základě výše uvedeného předpisu). Právě zmíněné pravidlo však neplatí, uskutečnil-li zůstavitel nějakou dispozici pro případ smrti, např. pořídil-li o svém majetku závět.³⁸

³⁷

Počáteční jmění muže	Konečné jmění muže	Přírůstek (30 000 + 10 000 – hodnota věnování)	Počáteční jmění ženy	Konečné jmění ženy	Přírůstek
50 000	80 000	40 000	15 000	25 000	10 000

Vyrovňovací pohledávka = polovina z 30 000 (rozdíl mezi přírůstky muže a ženy) = 15 000. Od toho je nutno odečíst hodnotu daru = 10 000. Výše vyrovnávací pohledávky tedy bude 5 000.

³⁸ Srov. SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. neu bearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2008, S. 124 – 143.

3.3. Vymezení majetkového společenství manželů – srovnání

Ačkoli se může z výše uvedeného zdát, že zákonné úpravy majetkového společenství manželů jsou v české a německé právní úpravě naprosto odlišné, není tomu tak úplně. Liší se zejména svým pojetím a zpracováním. Je ale nutno říci, že ve výsledku si jsou velmi podobné. Základní rozdíl najdeme zejména v tom, že v české právní úpravě nabývají manželé do SJM majetek, jehož celého jsou oba vlastníci, je jejich společný, mohou jím oba disponovat a jsou omezeni stejným právem druhého manžela. V německé úpravě naopak manželé zůstávají samostatnými vlastníky jimi nabytého majetku, sami s ním hospodaří. Při vypořádání po zániku SJM dochází k rozdělení získaného majetku na polovinu, a to všeho majetku, bez ohledu na to, kdo jej v manželství získal, zda muž nebo žena, a bez ohledu na to, kdo získal více a kdo méně. V německé úpravě dojde při vypořádání v podstatě k tomu samému. Manžel, který získal za dobu trvání manželství méně, dostane polovinu toho, o co byl druhý manžel úspěšnější. Výsledná částka tedy bude podle obou úprav stejná. To, co v české úpravě řešíme ustanovením, které říká, co do SJM patří a co nikoli, německá úprava řeší institutem počátečního jmění a jeho zvyšováním o hodnoty darované a zděděné. Na rozdíl od OZ BGB neobsahuje vyloučení věcí osobní potřeby ze SJM. Německá úprava nezná ani institut výlučného majetku jako takového a možnost získání hodnot za výlučný majetek, neobsahuje také úpravu podnikání jednoho z manželů a vztahu podnikání k předmětu SJM. Stejně tak neřeší otázku závazků, důležitý je pouze konečný stav jmění každého z manželů. Německá úprava má oproti té české možnosti ochrany druhého manžela před úkony, které by jej mohly majetkově poškodit a zároveň možnost nároku na vydání určitého majetku třetí osobou. Soud může také v německé úpravě odstranit hrubé nespravedlnosti a tvrdosti zákona svým rozhodnutím. Oproti české úpravě je do oblasti vypořádání zahrnut i případ vypořádání po zániku Společenství k přírůstku na základě smrti.

Německá úprava se může zdát svou rozsáhlostí složitější, nicméně v případě vypořádání Společenství k přírůstku je naopak jednodušší a poskytuje manželům větší ochranu před podvodnými převody majetku uskutečněnými manželem druhým. Velmi se mi zamlouvá způsob vyřešení otázky vypořádání Společenství k přírůstku v případě smrti manžela. Oproti české úpravě mi připadá mnohem jednodušší. Problém však mohou představovat otázky určení, který majetek je kterého manžela. Zejména

s ohledem na věci menší hodnoty a věci vybavení domácnosti a také v případě, kdy se manželé při rozvodu nebudou schopni domluvit. V tomto ohledu mi česká úprava připadá praktičtější.

S ohledem na rozdílnost pojetí, hlavní myšlenky a systematiky úpravy majetkových poměrů mezi manžely nalezneme podstatný rozdíl mezi úpravami tzv. domněnky vlastnictví, která, ač se liší svou podobou, má v obou právních úpravách stejný význam, a to ochranu práv třetích osob. Česká úprava má tuto domněnku zakotvenu v § 144 OZ, jedná se o vyvratitelnou právní domněnku, která bude platit, pokud některý z manželů neprokáže opak. Majetek nabytý a závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM. Obdoba se nachází v § 1362 BGB, pod názvem Eigentumsvermutung – domněnka vlastnictví. Domněnka stanoví, že ve prospěch věřitele muže a věřitele ženy se předpokládá, že movité věci v držbě jednoho z manželů nebo obou manželů současně jsou majetkem dlužníka. Tato domněnka však neplatí, pokud žijí manželé odděleně a věci se nachází u toho z manželů, který není dlužníkem. Domněnka se dále rozšiřuje i na věci určené výlučně k osobnímu použití jednoho z manželů, tyto jsou připisovány majetku toho manžela, kterému slouží. Na závěr nutno podotknout, že domněnka se v obou právních úpravách použije i v případě nejasností mezi manžely, jejichž majetkové poměry jsou upraveny smlouvou.

4. Správa majetkového společenství manželů

4.1. Správa společného jmění manželů v českém právu

Užívání a správa majetku v SJM je upravena v § 145 OZ. Jedná se o zákonnou úpravu. Manželé si však mohou upravit správu majetku jinak, a to smlouvou uzavřenou ve formě notářského zápisu (§ 147 OZ). Zákon stanoví, že majetek, který je součástí SJM, užívají a udržují oba manželé společně. Jedná se o právo manželů, které však nemusí využít. Manželé by se měli dohodnout, jakým způsobem budou svůj společný majetek spravovat, a to zejména s ohledem na povahu konkrétní věci. I když to zákon doslovně neuvádí, lze i s ohledem na předchozí právní úpravu a celkovou její koncepci uvést, že manželé hradí společně náklady vynaložené nebo spojené s užíváním a udržováním společných věcí. Pokud však jeden z manželů použil na úhradu těchto

nákladů část svého výlučného jmění, vzniká mu tím nárok na jejich náhradu při vypořádání. Zákon dále hovoří o obvyklé správě majetku náležejícího do SJM, kterou může vykonávat každý z manželů. Pokud by se jednalo o jinou, než obvyklou správu, bylo by k takovému úkonu potřeba souhlasu obou manželů, v případě jeho neexistence bychom úkon považovali za neplatný. Vzhledem k charakteru manželství, rovnému postavení manželů v manželství a s ohledem na předpokládanou vzájemnou důvěru mezi manžely nestanoví zákon žádné bližší podrobnosti ohledně podoby tohoto souhlasu. Tento může být udělen ústně či konkludentně a sám úkon přesahující obvyklou správu už může být proveden jen jedním z manželů. Zákon stanoví tuto konstrukci i přesto, že je často problematické dokazovat, zda byl souhlas manžela udělen či nikoliv.³⁹ Stejný obsah pojmu obvyklá správa mají i tzv. běžné záležitosti, s nimiž operovalo znění OZ účinné do 31. 7. 1998. Proto můžeme použít výklad i judikaturu vztahující se k předchozí úpravě. Soudní praxe nepovažovala za běžnou záležitost darování nemovitosti nebo poskytnutí daru nikoliv nepatrné hodnoty třetí osobě nebo zastavení nemovitosti. Naproti tomu bylo možno za běžnou záležitost považovat obstarávání běžného chodu domácnosti, obstarávání jejích běžných oprav nebo plnění pravidelných platebních povinností – poplatky za školní jídelnu pro děti anebo čerpání společných úspor na úhradu potřeb společného dítěte. Soudní praxe je i nadále toho názoru, že při nabytí věci není kupní smlouva úkonem, který se týká společné věci, a tudíž kupující manžel nepotřebuje ani tehdy, nejde-li o obvyklou správu, souhlas druhého manžela k použití společných peněžních prostředků. Ač bylo toto pojetí zpochybňováno, je velmi praktické pro obchodní styk a ochranu obchodníka. Dle judikatury Nejvyššího soudu nemůže také bývalý účastník SJM zcela vyloučit druhého z užívání věci, která doposud nebyla po zániku SJM vypořádána, nejde-li o případ, že účastníci měli v SJM anebo ve vlastnictví dvě věci sloužící stejnému účelu (rozsudek sp. zn. 22 Cdo 2263/2004). Vybočí-li právní úkon některého z manželů z výše uvedených mezí, jedná se o relativně neplatný úkon dle § 40a OZ.

Zákon upravuje v této části i právní režim závazků. Tyto, pokud tvoří součást SJM, mají být plněny manžely společně a nerozdílně, manželé tedy představují společné dlužníky. Jedná se o případ pasivní solidarity. Manželé za takové závazky odpovídají celým svým majetkem (rozumějme včetně majetku výlučného). Při výkonu rozhodnutí

³⁹ Srov. CHALUPA, L. *Hospodaření manželů se SJM mimo obvyklou správu*. In Právní rádce. 1/2003, s. 15 – 16.

OSŘ připouští, aby byl na majetek patřící do SJM byl nařízen také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který za trvání manželství vznikl jen jednomu z manželů. Přesto je však druhému manželovi dána možnost bránit se tzv. excindační žalobou. K této otázce se vyjadřuje také sporný rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Odo 677/2005 (viz 3.1.2.). Poslední, co zákon v této oblasti upravuje je otázka úkonů manželů týkajících se společného jmění. I zde se uplatní solidarita manželů, z právních úkonů týkajících se SJM jsou oprávněni a povinni oba manželé společně a nerozdílně. Jedná se tu tedy i o solidaritu aktivní.⁴⁰

Ustanovení § 147 OZ dovoluje manželům upravit si správu jejich společného jmění odchýlně od zákonné úpravy (viz níže – 5.1.4.).

4.2. Správa Společenství k přírůstku – německé právo

V souladu s koncepcí Společenství k přírůstku spravuje v německé úpravě každý z manželů svůj majetek sám, v této správě je nicméně omezen zákonnou úpravou, která má za úkol chránit druhého manžela (§ 1364 an. BGB). Pro určitý druh úkonů potřebuje totiž manžel souhlas druhého manžela. Konkrétně se jedná o úkony, kdy jeden z manželů činí úkon, který se týká jeho majetku jako celku (Vermögen im Ganzen), nebo pokud jde o úkony, v nichž se jedná o předmětech patřících do společné domácnosti. Dále půjde o případy, kdy se manžel zavazuje disponovat s výše uvedeným majetkem, např. prodej jeho majetku jako celku. Obsah institutu majetku jako celku je celkem sporný, existuje několik teorií pro jeho vysvětlení. Převažující teorie zahrnuje do úkonů pojednávajících o majetku jako celku úkony, které se týkají předmětů, jejichž hodnota se blíží hodnotě celého jmění. Teorie hovoří o úkonech, po jejichž uskutečnění zůstává méně než 15% celkové hodnoty majetku, resp. 10%, pokud je celkový majetek vyšší hodnoty (cca od 25 000 €). U pozemků se potom jedná o úkony, kdy hodnota pozemku dosahuje min. 7/10 hodnoty majetku jako celku jednoho z manželů. Co se týče judikatury v této věci, tak BGH řekl např., že pokud je celým jměním manžela spoluvlastnický podíl k nějakému pozemku, potřebuje tento manžel souhlas druhého manžela k tzv. vyrovnávací dražbě (dražbě, jíž bude spoluvlastnictví na pozemku

⁴⁰ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 865 – 872.

vypořádáno).⁴¹ Ač o tom zákon výslovně nemluví, teorií byla dovozena podmínka subjektivní znalosti nabyvatele věci, který se, pokud neví o tom, že se jedná o výše zmíněný úkon neodsouhlasený druhým manželem, stává majitelem nabývané věci. Souhlas manžela může být také nahrazen rozhodnutím soudu, a to v případě, že manžel k jeho odmítnutí nemá dostatečný důvod.

Zákon dále upravuje možnost dispozice se zařízením domácnosti. Manžel může disponovat s majetkem společné domácnosti, který mu náleží a zavazovat se ohledně tohoto majetku pouze tehdy, souhlasí-li s tím druhý manžel. Opět je tu zákonem dána možnost soudu takový souhlas svým rozhodnutím nahradit. Zařízením domácnosti rozumějme věci, jejichž užívání má sloužit a je určeno oběma manželům.

Je-li uskutečněn výše uvedený úkon bez patřičného souhlasu manžela, jedná se o úkon buď nicotný – v případě, že byl učiněn jednostranný právní úkon – anebo v případě smlouvy o tzv. neúčinný právní úkon. Osud účinnosti takového úkonu leží v rukou druhého manžela, který může dodatečně vyslovit souhlas a tím způsobit, že úkon bude považován za od počátku účinný. Pokud je dodatečné udělení souhlasu druhým manželem odmítnuto, je nutno pohlížet na úkon jako definitivně neúčinný. Třetí osobě naopak dává zákon možnost v určitých případech v mezičase (mezi učiněním úkonu a jeho dodatečným odsouhlasením) učiněný úkon odvolat. Zákonodárce chtěl třetí osobě dát možnost vyvést se nejistoty ohledně účinnosti právního úkonu.⁴²

4.3. Správa majetkového společenství manželů – srovnání

Rozdíly mezi úpravami vycházejí zejména z odlišností uvedených v předchozích kapitolách a jsou pouze jejich logickým vyústěním. Vzhledem k tomu, že v českém právu jsou vlastníky předmětů SJM oba manželé, resp. každý z nich je vlastníkem celého jmění, je stejně upravena i správa majetku. V obvyklé správě majetku jedná každý manžel s účinky pro celé SJM sám, pouze k ostatním úkonům potřebuje souhlas druhého manžela. Úprava v BGB je založena na odděleném vlastnictví majetků manželů, proto o svém majetku rozhoduje každý sám bez ohledu na mínění druhého manžela. Podobně však jako v OZ je manžel omezen při rozhodování o větší části svého majetku, a to v případě, že se chystá provést úkon, který se má týkat jeho majetku jako

⁴¹ Rozsudek BGH č. V ZB 102/06, ze dne 14. 6. 2007.

⁴² Srov. SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. neu bearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2008, S. 112 – 124.

celku. Na rozdíl od OZ dává BGB možnost nahradit souhlas manžela rozhodnutím soudu a odsouhlasit právní úkon druhým manželem i dodatečně. Učinění takového úkonu bez souhlasu druhého manžela má v OZ za následek relativní neplatnost úkonu, které se musí dotčená osoba dovolat, jinak je úkon považován za platný. BGB hovoří v tomto případě o dosud neúčinném právním úkonu, který musí být odsouhlasen, jinak je neúčinný, tedy opačná konstrukce než uvádí OZ. Možnost schválit úkon až dodatečně mi připadá velmi praktická a vhodná. BGB dává zároveň možnost odvolání úkonu třetí osobou, jedná se o ochranu třetích osob před nejistotou. BGB se velmi snaží třetí osoby chránit, setkáme se s tím na mnoha místech a zde pouze tuto tendenci potvrzuje.

5. Modifikace majetkových poměrů mezi manžely

5.1. Modifikace SJM – česká úprava

Možnost smluvně upravit majetkové poměry mezi manžely byla do našeho právního řádu opět zanesena společně a ostatními změnami, které přinesla novela OZ z roku 1991. Nutnost změny byla zapříčiněna zejména změnami společenských podmínek na našem území. OZ v původním znění z r. 1964 žádnou možnost smluvní modifikaci tehdy existujícího institutu BSM neobsahoval. Naopak bylo často judikaturou připomínáno, že se od zákonné úpravy majetkových vztahů mezi manžely nelze odchýlit. Pohnutky zákonodárce k takové úpravě nebyly a dosud ani nejsou zcela jasné. Postoj souvisel se socialistickou koncepcí práva, která potlačovala individuální vlastnictví a smluvní autonomii občanů. Jak bylo uvedeno výše, průlom do této rigidní úpravy přinesl rok 1991 a novela provedená zákonem č. 509/1991 Sb., která umožnila, aby manželé mohli dohodou rozšířit nebo zúžit zákonem stanovený rozsah BSM. Dohoda byla možná i ohledně správy společného majetku. Stejně tak už od tohoto okamžiku známe dnešní možnost manželů vyhradit si vznik BSM, resp. SJM až ke dni zániku manželství. Nová ustanovení jsou inspirována zákonem č. 265/1949 Sb. o právu rodinném. Ten totiž možnost smluvní modifikace společného majetku manželů obsahoval a byl účinný až do 30. 3. 1964, zrušil ho zákon o rodině. Problémy, které se poté objevily v praxi, byly odstraněny novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb.

Česká úprava se řadí spolu s úpravou německou a ruskou do skupiny úprav, v jejichž rámci je možné majetkové vztahy mezi manžely kdykoli změnit a upravit nově. Jediným omezením zůstává předepsaná forma, a to nejčastěji forma veřejné listiny. Příkladem opačného přístupu je úprava, se kterou se potkáme ve Francii. Manželé tam musí při změně svých majetkových vztahů použít formy notářského zápisu, nová dohoda nesmí protirečit zájmům rodiny a musí být nakonec schválena soudem. Nutno poznamenat, že při takové zatíženosti soudní soustavy jakou známe u nás, si takové pojetí můžeme jen těžko představit, ač jistá stabilita a časové omezení možnosti změny majetkových vztahů mezi manžely najde jistě své opodstatnění.⁴³

Pro uzavření manželské, resp. „předmanželské smlouvy“⁴⁴ je předepsána forma notářského zápisu. Tato forma je vzhledem k závažnosti a důležitosti smluv zcela opodstatněná. Smlouva musí splňovat podmínky upravené OZ v § 143a a 147 a také obecné podmínky pro uzavírání smluv – § 43 an. OZ. Proto může smlouvu uzavřít osoba plně způsobilá k právním úkonům (tedy starší 18 let, nebo osoba, jíž bylo povoleno uzavřít manželství, viz 5.1.5.). Pokud jde o osoby, jejichž způsobilost k právním úkonům byla omezena, nebo jíž byly zcela zbaveny, mohou smlouvu uzavřít prostřednictvím svého zákonného zástupce, resp. opatrovníka (§ 26 an. OZ). Vzhledem k závažnosti smluv bude zapotřebí, aby byl tento úkon schválen soudem.⁴⁵

Modifikace SJM je zákonem připuštěna provedením změn v rozsahu SJM, změnou doby vzniku SJM nebo změnou zákonné úpravy správy SJM. Úprava je obsažena v § 143a a § 147 OZ. Pokud zákonodárce připustil odchylky od zákonné úpravy, musel zároveň pamatovat na ochranu třetích osob. Vzhledem k tomu, že se u manželských smluv neuplatňuje zásada veřejnosti, nemusí být jejich obsah třetím osobám znám. Zákon tedy umožňuje manželům dovolat se obsahu smluv pouze tehdy, je-li jejich obsah třetím osobám znám. Důkazní břemeno zatěžuje manžele. Jinou, resp. třetí osobou je osoba, jíž se obsah smlouvy o zúžení může nějakým způsobem dotknout, příp. ji zkrátit na jejich právech.⁴⁶ Pokud se smlouvy uzavřené mezi manžely ohledně SJM týkají existující nemovité věci, je třeba, aby byly zapsány do katastru nemovitostí.

⁴³ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 154 – 162.

⁴⁴ S pojmem manželských smluv pracuje od 1. 7. 2009 OSŘ (§ 175c odst. 2) a Notářský řád (§ 35c). Termín smluv předmanželských zákon nezná, ačkoli je v praxi velmi používán.

⁴⁵ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 154 – 162.

⁴⁶ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 861.

Právní následky těchto smluv nabývají účinnosti dnem vkladu do katastru nemovitostí. Rozhodný je den, kdy byla smlouva předložena příslušnému katastrálnímu úřadu. Na dalším obsahu smlouvy již nezáleží, podstatné je pouze to, že jejím objektem je nemovitá věc.⁴⁷ Pouze jako zmínku je třeba uvést i na tomto místě skutečnost, že manželé se mohou dohodnout i ohledně vypořádání SJM (viz 6.1.).

Novinkou v naší právní úpravě je zavedení Centrální evidence manželských smluv, kterou od 1. 7. 2009 vede Notářská komora, a to v elektronické podobě. Úprava evidence se nachází v § 35c notářského řádu a dále ve zvláštním samostatném předpisu, ve kterém Notářská komora upravila postup při vedení, správě a provozu této evidence.⁴⁸ Všechny manželské, resp. „předmanželské smlouvy“ (konkrétně smlouvy o rozšíření nebo zúžení stanoveného rozsahu SJM a smlouvy o vyhrazení vzniku SJM ke dni zániku manželství) uzavřené po tomto datu budou evidovány v Centrální evidenci manželských smluv. Tato novinka byla zavedena novelou OSŘ a notářského řádu. Evidence však bude mít význam pouze v rámci dědického řízení. Doposud se totiž často stávalo, že manželské smlouvy nebyly vzaty v dědickém řízení v potaz. Každý notář má nyní povinnost po sepsání manželské smlouvy neprodleně ji zaevidovat v evidenci a každý notář se jako soudní komisař provádějící řízení o dědictví dotáže Notářské komory, zda je či není evidována nějaká manželská smlouva uzavřená zůstavitelem. Centrální evidence smluv je seznamem neveřejným, údaje v ní zveřejněné nejsou veřejně přístupné a se zápisem do ní nejsou spojeny žádné právní účinky. K údajům v evidenci má přístup pouze notář, u něhož je manželská smlouva uložena a Notářská komora.⁴⁹

5.1.1. Rozšíření rozsahu SJM

Pojmem rozšíření zákonem stanoveného rozsahu SJM je nutno rozumět to, že součástí SJM se stává nadále i majetek a závazky, které jsou z něj podle zákonné úpravy v souladu s ustanovením § 143 odst. 1 OZ vyloučeny. Od roku 1992 tak mohou být předmětem SJM i věci nabyté za trvání manželství dědictvím, darem, věci, které slouží

⁴⁷ Srov. ZUKLÍNOVÁ, M. In ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek § 1 – 487*. Linde Praha, a.s. 2008, s. 680.

⁴⁸ Jedná se o Předpis Notářské komory České republiky, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidence manželských smluv (předpis o Centrální evidenci manželských smluv), přijatý sněmem Notářské komory České republiky dne 16. 6. 2009.

⁴⁹ Blíže viz KRÁSNÁ, A. *Zavedení evidence manželských smluv od 1. 7. 2009*. In *Právo a rodina*. č. 7/2009, s. 7 – 8.

podle své povahy osobní potřebě jen jednoho z manželů, nebo věci nabyté na základě restitučních zákonů. První úprava z roku 1991 však působila nemalé interpretační problémy, a to zejména notářům, kteří byli pověřeni sepisováním dohod (dnes – smluv) mezi manžely. Zákon totiž nedával odpovědi na některé sporné otázky ohledně dohod. Nesrovnalosti odstranila až novela z roku 1998. Manželé mohou nyní smlouvou uzavřenou formou notářského zápisu rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah SJM. Manželé mohou změnit nejen rozsah majetku a závazků nabytých či vzniklých v budoucnu, ale i rozsah majetku a závazků, které již jejich společné jmění tvoří, a to s účinky ex nunc. Předmět smlouvy mohou představovat i pouze jednotlivé majetkové hodnoty a závazky. Je-li předmětem smlouvy nemovitost, která náleží do výlučného majetku jednoho z manželů, nabývá smlouva účinnosti až vkladem do katastru nemovitostí. Pokud se smlouva vztahuje i na věci, které měl jeden z manželů ještě před uzavřením manželství, a je-li jednou z těchto věcí nemovitost, pak je smlouva o rozšíření předmětu SJM o tuto nemovitost titulem, na jehož základě vloží katastrální úřad vlastnické právo i pro druhého manžela (§ 36 písm. j katastrální vyhlášky).⁵⁰

5.1.2. Zúžení rozsahu SJM

Zúžením zákonného rozsahu SJM rozumějme – majetek a závazky, jenž by jinak tvořily předmět SJM, jsou smlouvou uzavřenou mezi manžely z předmětu SJM vyjmuty, jsou tedy nadále ve vlastnictví každého z manželů a ve vztahu k nim nastupuje obecný vlastnický či závazkový režim. Manželé mohou zúžit předmět SJM o jednotlivé majetkové kusy. Další možností je zúžit SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Institut věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti, který značí jakousi pomyslnou hranici, která zachovává SJM, byl zrozen až novelou z roku 1998, do té doby totiž zákon maximální možný rozsah zúžení SJM neznal a neupravoval.⁵¹

Kategorie věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti není vymezena zákonem a je ponechána k vysvětlení soudní praxi. Těmito věcmi lze rozumět zejména bytové zařízení – kuchyňské vybavení, zařízení obývacího pokoje, ložnice, běžné elektrospotřebiče, jako například mixéry, televizi, pračku, lednici, atd. Za jistých

⁵⁰ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 163 – 164.

⁵¹ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 165 – 170.

okolností by k těmto věcem mohl patřit i automobil. Nejsou jimi však již sbírky obrazů, vzácného skla atd. Nerozhodné je, který z manželů věci do vlastnictví nabyt, nebo zda je nabyli společně. Obvyklé vybavení domácnosti je nutno posuzovat objektivně, s přihlédnutím k obecnému standardu ve společnosti. Tento pojem však musíme odlišit od pojmu obvyklého vybavení domácnosti, jak jej zná OSŘ (§ 322 odst. 2 písm. a) OSŘ), tento je totiž mnohem užší.⁵²

Manželé mohou předmět SJM zúžit o věci, které již mají, resp. které už jsou součástí SJM, nebo o věci, které teprve získají v budoucnu. Každý z manželů pak vyloučené věci nabývá sám pro sebe a k jejich zcizení nepotřebuje souhlas druhého manžela. Chtějí-li manželé nabýt vyloučené věci společně, stanou se podílovými spoluvlastníky. Pokud nebude dohodnuto nic jiného, bude při zániku SJM v důsledku zániku manželství ten z manželů, který věci do svého výlučného majetku nabyt, povinen nahradit to, co bylo ze společného majetku vynaloženo na získání předmětných věcí.

Ačkoli to zákon výslovně neříká, teorie i praxe jsou za jedno v tom, že po zúžení rozsahu SJM musí dojít k vypořádání té jeho části, která byla ze zákonem vymezeného rozsahu SJM vyňata a u níž sama smlouva vypořádání neprovedla. Vypořádání se provádí dle obecných pravidel. Judikatura zastává názor, že pokud k takovému vypořádání nedojde, platí ohledně věcí, které byly smlouvou ze SJM vyloučeny, režim SJM (Nejvyšší soud sp. zn. Cdo 1476/2000).

Nutno poznamenat, že s ohledem na pravidlo smluvní volnosti pouhá dikce zákona nepostačuje a jsme nuceni vzít na zřetel i povahu a účel SJM. Proto můžeme z myšlenky rovnosti manželů dovodit, že smlouvou není možno měnit podíl, v jakém manželé nabývají vlastnické právo, tzn., že není přijatelné, aby podíly manželů byly nerovné. Poněkud nejasná bude odpověď na otázku, zda může být takovou smlouvou sjednáno, kterému manželovi jaký majetek po zániku SJM připadne a v jakých vzájemných poměrech. Pokud by byla tato možnost připuštěna, pravděpodobně bychom se dostali za hranice a možnosti současné právní úpravy. Nicméně tím, že je možno smlouvou modifikovat zákonný rozsah SJM, je určen i rozsah majetku, který se při jeho zániku bude vypořádávat. Smlouvou také nemohou být modifikovány hodnoty a

⁵² Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 860.

závazky, které nemohou být součástí SJM, myšlena jsou zejména práva osobní povahy.⁵³

Novelou z roku 1998 byla do OZ vložena také možnost zúžit rozsah SJM soudním rozhodnutím. Do té doby mohl soud tehdejší BSM dokonce zrušit. Nyní může být SJM zúženo soudním rozhodnutím ve dvou případech. V prvním případě může každý z manželů podat soudu návrh na zúžení předmětu SJM. Předpokladem pro zúžení je existence závažných okolností odůvodňujících tento krok, např. nevhodné nakládání se společným majetkem na úkor rodiny. To, zda jsou důvody předkládané manžely dostatečně závažné a zda soud SJM zúží, záleží pouze na posouzení soudu. Druhou možností soudu je provést zúžení SJM na návrh některého z manželů tehdy, pokud jeden z manželů získal oprávnění k podnikatelské činnosti nebo se stal neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti. Z jazykového výkladu (*soud zúží*) vyplývá, že na toto rozhodnutí má manžel nárok. Soud je tedy v tomto případě povinen rozsah SJM zúžit. Ustanovení § 148 odst. 3 říká, že pokud je tato podnikatelská činnost po zrušení majetkového společenství vykonávána za pomoci manžela, který není podnikatel, rozdělí se mezi manžele příjmy dle manželské smlouvy. Pokud smlouva nebyla sepsána, rozdělí se rovným dílem. Soud může předmět SJM zúžit až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Výkladem textu zákona dospějeme k tomu, že soud má právo zúžit předmět SJM i v menší míře. Stejně jako u zúžení smlouvou je i zde nutno provést vypořádání.⁵⁴

S ohledem na třetí osoby je pravděpodobné, že takové rozhodnutí soudu má stejné účinky jako zrušení SJM, a proto se ho mohou manželé vůči třetím osobám dovolat, i když tyto o jeho obsahu nevěděly. Jednoznačné řešení této otázky však zatím judikatura nepřinesla.⁵⁵

⁵³ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 171 – 174.

⁵⁴ Srov. KNAPP, V., KNAPPOVÁ, M. In KNAPPOVÁ, M., ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 4. aktualizované a doplněné vydání, 1. díl. Praha: ASPI, 2005, s. 394 – 395.

⁵⁵ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 171 – 174.

5.1.3. Změna doby vzniku SJM

Zákon dovoluje manželům odložit vznik SJM až ke dni zániku manželství. Tato modifikace zákonné úpravy má ten následek, že za trvání manželství mají manželé s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti jen samostatné vylučné majetky. Samostatný majetek spravuje každý z manželů podle obecných ustanovení (§ 123 an. OZ). Věci, které manželé nabudou společně, se nacházejí v režimu podílového spoluvlastnictví (§ 137 an. OZ). Prakticky tedy dojde k tomu, že SJM existuje, je ale omezeno na věci tvořící obvyklé vybavení společné domácnosti. Tuto smlouvu mohou uzavřít snoubenci. Poněkud problematická však může být situace, kdy by takovou smlouvu chtěli uzavřít manželé, kteří již v SJM mají majetek, a ten netvoří jen obvyklé vybavení domácnosti. V tomto případě by pravděpodobně museli manželé uzavřít smlouvu o zúžení předmětu SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti, provést s tím související vypořádání a až poté uzavřít smlouvu o odložení vzniku SJM ke dni zániku manželství.

Ke dni zániku manželství dojde k změně právního režimu samostatných majetků. Samostatným majetkem každého z manželů bude nadále jen ten majetek, který definují obecná ustanovení vymezující zákonnou podobu SJM (viz výše). To samé se bude týkat závazků. S ohledem na to, že za trvání manželství si každý z manželů hospodařil se svým majetkem sám, se nepřihlíží k majetku, který z majetku samostatného za trvání manželství vyšel, a ani se žádným způsobem nezapočítává.⁵⁶

5.1.4. Změna zákonné úpravy správy SJM

Na úvod je třeba zmínit, že touto oblastí se právní praxe doposud tolik nezabývala, protože úprava správy SJM není běžnou záležitostí. Smyslem úpravy je, aby si manželé, popř. snoubenci, upravili správu svých majetkových vztahů podle svých potřeb. Jejich potřeby budou nepochybně atypické. Zákon nestanoví žádná omezení, ani nepřibližuje podobu takové smlouvy. Manželé se tedy mohou dohodnout, že správu bude vykonávat jen jeden z nich. Stejně tak je možné, aby si manželé správu SJM rozdělili. Takové rozdělení může být rozmanité. Smlouva by však měla odrážet

⁵⁶ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 174 – 175.

majetkovou situaci manželů a být vhodná pro jejich potřeby. Nejčastěji se s takovou smlouvou setkáme zejména tam, kde manželé uzavřeli smlouvu modifikující předmět SJM. I zde se vyžaduje forma notářského zápisu, a to pod sankcí neplatnosti smlouvy.

Vůči třetím osobám platí to samé, co již bylo míněno u jiných smluv modifikujících SJM, tedy, že jejich kontrahenti se mohou smlouvy dovolat jen tehdy, je-li třetí osobě její obsah znám.⁵⁷

5.1.5. „Předmanželské smlouvy“⁵⁸

Uzavření předmanželské smlouvy umožňoval již ABGB, který byl účinný na našem území do 31. 12. 1949. Pozdější úprava tuto možnost nepřipouštěla. Její znovuoobjevení v naší právní úpravě zapříčinila až novela z roku 1998. Zákonodárce tím vyhověl naléhavému požadavku praxe. Smyslem úpravy je dát snoubencům možnost upravit jejich budoucí majetkové vztahy obdobným způsobem, jak to zákon dovoluje manželům (rozšíření, resp. zúžení rozsahu SJM, vyhrazení jeho vzniku ke dni zániku manželství nebo úprava správy SJM). Náležitosti a požadavky na uzavření této smlouvy jsou stanoveny jednak v § 143a a dále v obecných ustanoveních OZ – § 34 an. Jedná se totiž o smlouvu, která rozšiřuje skupinu smluvních typů OZ. Uzavření předmanželské smlouvy navazuje na úkon spočívající v uzavření manželství, účinnost smlouvy je vázána svou povahou na uzavření manželství. Přesto však platnost či neplatnost jednoho z těchto úkonů neovlivňuje platnost či neplatnost úkonu druhého. Proto tedy, je-li předmanželská smlouva neplatná, nemá tato skutečnost za následek neplatnost manželství a naopak, je-li manželství prohlášeno za neplatné, nezaniká ani účinnost ani platnost předmanželské smlouvy. Vzhledem k tomu, že je přijímán názor, že SJM vzniká i v manželství prohlášeném za neplatné (viz 2.1.), je možno připustit, aby majetkové dopady neplatnosti takového manželství byly posuzovány z uzavřené předmanželské smlouvy. Pokud předmanželská smlouva upravuje vlastnické právo k nemovitostem, není možné, aby došlo k vkladu práv do katastru nemovitostí před uzavřením manželství. Předmanželská smlouva může být uzavřena pouze před vznikem manželství. Poté přichází v úvahu pouze uzavření smluv, které modifikují již vzniklé

⁵⁷ Srov. ZUKLÍNOVÁ, M. In ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek § 1 – 487*. Linde Praha, a.s. 2008, s. 666 – 667.

⁵⁸ Vzhledem k tomu, že zákon pojem předmanželských smluv nezná, je uveden v uvozovkách. Nadále s ním však pro zjednodušení bude pracováno bez uvozovek.

SJM. Může nastat situace, že bude předmanželská smlouva uzavírána v den vzniku manželství. Potom musí být jasně prokázáno, že tato smlouva byla uzavřena opravdu před vznikem manželství, tedy před učiněním svobodného a úplného souhlasného prohlášení muže a ženy, že spolu vstupují do manželství.

K uzavření předmanželské smlouvy musí mít obě strany hmotněprávní způsobilost. Způsobilost vzniká v plném rozsahu dosažením zletilosti (dosažením 18 let nebo uzavřením manželství). Z dikce zákona nevyplývá žádná jiná speciální podmínka. Zvláštní situace nastává v případě, že jsou osoby nezletilé a požádají soud o povolení uzavřít manželství. Vystává tu otázka, jak posoudit způsobilost těchto osob. Pokud soud povolí uzavření manželství, zdá se, že osoba je způsobilá i k uzavření předmanželské smlouvy (s ohledem na ustanovení, že nezletilé osoby mají způsobilost jen k těm právním úkonům, které jsou svojí povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající jejich věku). Pokud by tedy soud uzavření manželství nepovolil, způsobilost k uzavření manželství není dána. Pokud se jedná o osoby, jejichž způsobilost k právním úkonům byla rozhodnutím soudu omezena nebo jí byly zbaveny, nemají takové osoby způsobilost k uzavření manželství ani k uzavření předmanželské smlouvy. V případě, že uzavřou smlouvu a manželství ještě před omezením nebo zbavením způsobilosti, zůstává manželství i smlouva v platnosti. Zletilé osoby, jejichž způsobilost byla omezena, mohou uzavřít manželství pouze s povolením soudu. V tomto případě si však lze jen stěží představit situaci, kdy by jejich způsobilost byla omezena jen natolik, že by tyto osoby byly způsobilé k uzavření předmanželské smlouvy. Obdobně to bude v případě osob stížených duševní poruchou, která má za následek omezení jejich způsobilosti k právním úkonům. Pokud nemá osoba způsobilost k právním úkonům, a přesto chce předmanželskou smlouvu uzavřít, dává jí zákon možnost, aby tuto smlouvu uzavřel její zákonný zástupce. Vzhledem k tomu, že se smlouvou zakládá právní stav, kterým se budou v budoucnu majetkové vztahy manželů řídit, je potřeba, aby uzavření smlouvy v tomto případě bylo schváleno soudem.

Předmanželskou smlouvu mohou snoubenci ještě před vznikem manželství změnit, nahradit jinou smlouvou nebo odvolat. I po uzavření manželství je možno smlouvu měnit. Je třeba na ni v tomto ohledu pohlížet jako na smlouvu modifikující již vzniklé SJM. De lege ferenda by bylo vhodné, aby se zákonodárce zaměřil na řešení

otázky, jaký je osud smlouvy v případě, že snoubenci manželství neuzavřou, resp. v jakém časovém horizontu od uzavření smlouvy by manželství mělo být uzavřeno.⁵⁹

5.2. Smluvní modifikace majetkového společenství – německá úprava

V majetkovém právu manželů panuje smluvní svoboda. Manželé mohou upravit majetkové vztahy mezi sebou prostřednictvím manželských smluv. Obecné otázky ohledně požadavků na tyto smlouvy řeší BGB v § 1408 – 1413. Ač to BGB neříká výslovně, manželská smlouva může být uzavřena před i po uzavření manželství. Tuto skutečnost musíme dovodit nepřímou z jiných ustanovení zákona. Manžely mohou být upraveny i otázky ohledně vyrovnání zaopatření (Versorgungsausgleich), viz 6.2. Manželské smlouvy musí být uzavírány za současné přítomnosti obou kontrahentů ve formě notářského zápisu. Manželé mohou své majetkové vztahy transformovat do formy odděleného majetku manželů (dále jen „**Oddělený majetek**“) nebo společenství majetku manželů (dále jen „**Společenství majetku**“)⁶⁰. Manželé mohou zákonnou úpravu vyloučit nebo dokonce zrušit. Pokud si ve smlouvě nedomluví nic jiného, jsou od té chvíle jejich majetkové poměry v režimu Odděleného majetku. Stejně tak nastupuje tento režim v případě, že manželé vyloučí vyrovnání přírůstku – tedy pouze účinky Společenství k přírůstku – a nic jiného ve smlouvě nestanoví. Dále může manželská smlouva změnit, doplnit nebo úplně vyloučit některá z ustanovení zákona a také upravit odchylně od zákona správu majetku. Po vzniku manželství mohou manželé jimi zvolený režim změnit nebo ukončit a nadále se v majetkových vztazích řídit zákonnou úpravou.⁶¹

Pro uzavření manželské smlouvy je potřeba, aby uzavírající strany splňovaly požadavky kladené na ně zákonem. Uzavřít smlouvu může samozřejmě osoba plně způsobilá k právním úkonům. Také nezletilý takovou smlouvu může uzavřít, a to se souhlasem svého zákonného zástupce, nejčastěji rodičů. V případě existence opatrovnictví, ať již u nezletilé nebo zletilé osoby, je třeba v určitých případech

⁵⁹ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007, s. 181 – 187

⁶⁰ Pojem Gütergemeinschaft znamená v českém překladu majetkové společenství manželů. Vzhledem k tomu, že s tímto pojmem pracuji ve své práci jako s pojmem zahrnujícím veškeré majetkové vztahy mezi manžely, zvolila jsem pro lepší orientaci překlad Společenství majetku.

⁶¹ Srov. SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. neu bearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2008, S. 105 – 112.

k uzavření smlouvy vyslovení souhlasu opatrovnického soudu. Zákonný zástupce nesmí uzavřít ani případně zrušit za osobu nezpůsobilou k právním úkonům smlouvu spočívající ve zřízení Společenství majetku.⁶²

Stejně jako všechny ostatní smlouvy i smlouvy manželské podléhají hranicím smluvní svobody. Tyto hranice stanoví zejména § 138 BGB – kontrola smluv pomocí dobrých mravů (přezkum účinnosti) a § 242 BGB kontrola proti zneužití důvěry (přezkum plnění). Dohody, které tyto hranice přesahují, jsou od počátku neplatné. Průlomovým se v tomto ohledu stalo rozhodnutí BVG v roce 2001, jehož obsahem byly výše uvedené zásady.⁶³ Do této doby byly totiž za účinné považovány i extrémně jednostranně zvýhodňující smlouvy. BGV vycházel v tomto rozsudku z článku 2 odst. 1 GG⁶⁴ ve spojení s článkem 6 odst. 2 a 4 GG. Individuální svoboda osoby chráněná těmito ustanoveními je podle BVG poškozena, a to protiústavně, pokud jsou jako účinné uznávány manželské smlouvy, které byly uzavřeny jednoznačně za situace, kdy neexistovala v jednání parita a jeden z manželů mohl nastalé situace využít pro sebe a sjednat si jednostranně zvýhodněné podmínky, které však pro partnera druhého měly tvrdé následky.⁶⁵ Manželská smlouva může překračovat zmíněné hranice jen v některé ze svých částí. Pokud je tato část oddělitelná od zbytku smlouvy, je neplatná jen tato část. Přesto ale v případě, že je manželská smlouva výrazně nevýhodná pro jednoho z manželů a žádným způsobem tuto nevýhodnost druhému manželovi nekompenzuje, je neplatná celá smlouva.⁶⁶ K vyjádření a zpřesnění výše uvedeného se vyjádřil mnohokrát po vynesení přelomového rozsudku i BGH. Judikoval např., že dobrým mravům se nepříčí takové ustanovení manželské smlouvy, kterým se manžel, jenž při uzavření manželství převzal jméno druhého manžela, zavazuje, že po zániku manželství bude používat své dřívější jméno. Pokud jde však o případnou úplatu za to, že si manžel bude moci ponechat své manželské jméno, nechal BGH tuto otázku otevřenou.⁶⁷

Zajímavostí, kterou v naší právní úpravě známe jen krátce, je existence Rejstříku manželských majetkových vztahů (Güterrechtsregister), který je veden okresními soudy. Účelem je zveřejnit majetkové vztahy mezi manžely, ulehčit tak obchodní styky a snížit riziko způsobené neznalostí majetkových poměrů manželů. Zveřejňovány jsou

⁶² Srov. TSCHERNITSCHKEK, H., SAAR, S. CHR. *Familienrecht, Lehrbuch*. 4. völlig neu bearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage. München/Wien: Erich Schmidt Verlag, 2008, S. 155.

⁶³ Rozsudek BGV, č. 1 BvR 12/92, z 6. února 2001.

⁶⁴ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (německá ústava) – z 23. května 1949, BGBl. 1949, S. 1.

⁶⁵ Srov. WINTEROVÁ, A., DVORÁK, J. *Pocť Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 116.

⁶⁶ Rozsudek BGH, č. XII ZB 250/03, ze 17. května 2006.

⁶⁷ Rozsudek BGH, č. XII ZR 185/05, z 6. února 2008.

veškeré právní úkony, jejichž důsledkem je vyloučení nebo změna zákonné formy majetkových vztahů mezi manžely (mimo jiné tedy vznik režimů Odděleného majetku a Společenství majetku). Uveřejnění v rejstříku nemá konstitutivní účinky, manželské smlouvy jsou účinné i tehdy, nejsou-li v něm zveřejněny. Obchodní styk se ale nemůže spolehnout na to, že záznamy v rejstříku skutečně odpovídají pravdě. Rejstříku tedy nepřísluší obecná „veřejná víra“. Hlavní výhodou tohoto rejstříku ale je, že manželé se mohou dovolat obsahu smlouvy vůči třetím osobám tehdy, je-li v něm smlouva zveřejněna, nebo je-li třetí osobě její obsah znám.⁶⁸

5.2.1. Oddělení majetku manželů (Gütertrennung)

Úpravu tohoto institutu nalezneme v § 1414 BGB. Manželé, resp. snoubenci uzavřou smlouvu ve formě notářského zápisu a v ní si sjednají tento právní režim upravující jejich majetkové vztahy. Hlavní představou, která charakterizuje Oddělení majetku je skutečnost, že manželství a majetek nemají nic společného. Majetky obou manželů jsou od sebe odděleny. Každý z manželů tedy zůstává samostatným vlastníkem všech svých majetkových práv. Co proto každý z manželů za trvání manželství nabyt svou pracovitostí, patří pouze jemu a nikomu jinému. S tím samozřejmě souvisí i otázka správy majetku, jež si každý z manželů spravuje bez ohledu na druhého, a stejně tak je každý z nich odpovědný za své závazky sám, s jejich uspokojením mu druhý manžel nepomáhá. Při zániku manželství nedochází k vyrovnání ani vypořádání. Přesto však dojde k tzv. vyrovnání zaopatření (Versorgungsausgleich), viz 6.2., pokud to není smlouvou výslovně vyloučeno. Tento typ smlouvy se vyplatí v případech, kdy se příjmy manželů diametrálně rozcházejí. Přesto je však nutno přiznat, že majetky manželů nejsou odděleny stoprocentně. Ze všeobecné povinnosti manželského spoluzití vyplývá povinnost přenechat druhému manželovi spoludržbu bytu a jeho vybavení. I v tomto režimu mohou manželé nabývat majetek do spoluvlastnictví, které se může týkat právě vybavení domácnosti. Vztahy k takovým věcem se pak řídí obecnými ustanoveními BGB o spoluvlastnictví. Manželé mezi sebou mohou mít i jiné majetkově právní vztahy, které upravuje BGB (mohou si vzít společně půjčku nebo mohou být věřiteli).

⁶⁸ Srov. SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. neu bearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2008, S. 105 – 112.

Je třeba také vyřešit otázku, která souvisí s darováním věcí, konkrétně zda je možné, aby byl darovaný majetek po zániku manželství požadován manželem dárce zpět. Právní režim darování je upraven v §§ 516 – 534 BGB, otázka navrácení daru potom v §§ 528 – 534 BGB. Darování může být odvoláno z důvodu hrubé nevděčnosti. Hrubou nevděčnost bychom mohli spatřovat v těžkých manželských poklescích (schwere Eheverfehlungen). Poklesek však musí být natolik těžký, abychom ho v intencích darování mohli považovat za hrubou nevděčnost. Jako příklad mě napadá např. nevěra. Je však nutno poznamenat, že ve většině případů judikatura nepovažuje věnování mezi manžely za darování dle §§ 516 – 534 BGB, ale vidí jej jako věnování podmíněná existencí manželství (ehebedingte Zuwendungen) nebo jako příspěvky do manželské společnosti (Ehegatten-Innengesellschaft), a z toho důvodu na ně nelze použít ustanovení upravující darování. Pro rozlišení, do které z těchto kategorií spadá provedené věnování, je nejdůležitější vůle stran. Pro obě tyto kategorie potom judikatura analogicky odvodila zcela speciální situace, kdy je možno požadovat navrácení věnované hodnoty (např. odpadnutí důvodu pro učinění úkonu ztroskotáním manželství).

BGH⁶⁹ se také zabýval otázkou, jakým způsobem bude mezi manžely provedeno vyrovnání v případě, že jeden z manželů pracuje pro druhého manžela v rámci jeho podniku, a to bez výslovné smlouvy, a svou činností přispívá k tvorbě zisku. Služby manžela nejsou předmětem darování. Vyrovnání se podle BGH může uskutečnit v rámci věnování podmíněných existencí manželství nebo jako příspěvek do manželské společnosti. Musí se ale jednat o dlouhodobější činnost.⁷⁰

Režim Odděleného majetku může být kdykoli ukončen smlouvou mezi manžely. Pokud tak manželé uskuteční bez úpravy majetkových vztahů do budoucna, bude se jejich majetek nadále řídit ustanoveními zákona, budou se tedy nacházet v režimu Společenství k přírůstku. Důvodem pro zánik je samozřejmě také smrt jednoho z manželů nebo pravomocný rozsudek o zrušení nebo rozvodu manželství. V případě dědictví dědí přeživší manžel po zůstaviteli v případě, že mají jedno nebo dvě děti, stejný díl jako děti. Pokud je dětí více, dědí manžel jednu čtvrtinu majetku zůstavitele (§ 1931 BGB). Režim oddělení majetku nevyklučuje, aby měl manžel po zániku

⁶⁹ Rozsudek BGH v FamRZ (Zeitschrift für das gesamte Familienrecht - Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht) 1994, S. 1167.

⁷⁰ Srov. SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. neu bearbeitete Auflage. München: C. H. Beck, 2008, S. 97 – 101.

manželství nárok na výživné od druhého manžela. Kromě toho má nárok na vyrovnání zaopatření (viz 6.2.).⁷¹

Na tomto místě je třeba zmínit, že režim Oddělení majetku nastupuje i bez uzavření smlouvy v případě, že manželé provedou předčasné vyrovnání přírůstku (viz 6.2.).

5.2.2. Společenství majetku manželů (Gütergemeinschaft)

Společenství majetku je úprava majetkových vztahů mezi manžely, kterou si manželé mohou zvolit namísto zákonného Společenství k přírůstku. Toto společenství se na rozdíl od ostatních režimů vyznačuje těsným majetkovým společenstvím muže a ženy, které zahrnuje jak majetek patřící jednomu z manželů již při uzavření manželství, tak majetek v průběhu manželství jedním z manželů získaný – tzv. společné jmění manželů - nikoli však to, které známe z české úpravy (Gesamtgut, dále jen „**Společné jmění**“). Od toho je třeba odlišit samostatné masy majetku jako je vyhrazený majetek (Vorbehaltsgut) a výlučný majetek (Sondergut). Majetkové společenství může být mezi manžely sjednáno pouze smlouvou. Jak bylo již uvedeno výše, tento druh modifikace zákonného režimu nemůže být uzavřen ani zrušen za osobu nezpůsobilou k právním úkonům. K této úpravě vedl zákonodárce důvod spočívající v existenci velkých hospodářských rizik vyplývajících ze Společenství majetku. Společenství majetku zaniká smrtí jednoho z manželů, smlouvou mezi manžely o jeho zrušení, právní mocí zrušujícího rozsudku a rozsudku o zrušení nebo rozvodu manželství.

Majetek muže a majetek ženy se stávají vznikem Společenství majetku ze zákona Společným jměním. To platí i pro nemovitosti zapisované do katastru nemovitostí. Majetek nabytý za trvání manželství jedním z manželů se stává automaticky Společným jměním, bez ohledu na to, zda manžel jednal vlastním jménem nebo ve prospěch Společného jmění. Důležité je, že tato skutečnost platí i v okamžiku, kdy o existenci Společného jmění druhá smluvní strana nevěděla. Manželé vlastní Společné jmění dohromady, žádný z nich nevlastní pouze jeho část. Pokud není prokázáno, že majetek patří do vyhrazeného nebo výlučného majetku, platí domněnka, že je součástí Společného jmění.

⁷¹ Srov. TSCHERNITSCHKEK, H., SAAR, S. CHR. *Familienrecht, Lehrbuch*. 4. völlig neu bearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage. München/Wien: Erich Schmidt Verlag, 2008, S. 165 – 166.

Ke Společnému jmění nepatří již zmiňovaný výlučný majetek (§ 1417 BGB), který se skládá z hodnot, které nemohou být převedeny, resp. přeneseny právním úkonem. Jedná se o příjem za práci a nároky na výživné, pokud jsou nezastavitelné, dále pohledávky, které nelze postoupit, užívací právo na věcech, osobní služebnosti nebo autorská práva, pokud jsou nepřenositelná. Stejně tak sem patří podíly na majetku společnosti. Každý z manželů zůstává majitelem práv náležejících do výlučného majetku, spravuje jej samostatně na účet Společného jmění. To tedy znamená, že výnosy výlučného majetku se stávají součástí Společného jmění a analogicky k tomu veškeré náklady potřebné pro výlučný majetek jsou z něho kryty.

Od výlučného majetku musíme odlišit vyhrazený majetek (§ 1418 BGB). Stejně jako u výlučného majetku se i zde jedná o majetek, který nepatří do Společného majetku, každý z manželů je jeho samostatným vlastníkem a stará se o něj sám. Odlišnost spočívá v tom, že tento majetek každý z manželů spravuje na svůj účet, tedy že výnosy z něho plynoucí spadají do vyhrazeného majetku a z něho jsou také hrazeny veškeré náklady v souvislosti s jeho existencí vzniklé. Vyhrazený majetek se skládá z předmětů, které byly manželskou smlouvou za vyhrazený majetek určeny; předmětů, resp. hodnot, které manžel zdědil nebo získal darem, pokud dárce nebo zůstavitel určili, že se tyto předměty stanou součástí vyhrazeného majetku; nebo z předmětů, které manžel získal jako náhradu za předmět náležející do vyhrazeného majetku nebo na základě takového předmětu. Vůči třetím osobám mohou manželé zveřejnit seznam věcí patřících do vyhrazeného majetku v Rejstříku manželských majetkových vztahů.

Co se týče správy Společného jmění (§§ 1422 – 1449 BGB), její podoba záleží na vůli manželů. Ti se mohou rozhodnout, zda jej budou spravovat společně nebo zda se správy ujme jen jeden z nich. Pokud se k této otázce ve smlouvě nevyjádří vůbec, spravují Společné jmění společně. V tomto případě pak vůči třetím osobám vystupují jako společní správci. Takto působí vůči třetím osobám i v případě, že do Rejstříku manželských majetkových vztahů úpravu správy Společného jmění neuvedou, pokud třetím osobám nic jiného není známo. V praxi je nejběžnější, že manželé Společné jmění spravují společně, jsou tedy povinni ke spolupůsobení při jeho správě. Manželé jsou jen oprávněni provádět úkony ohledně Společného jmění, pokud jednají společně. Pokud manžel jedná ohledně Společného jmění bez potřebného souhlasu druhého

manžela, je takový úkon dosud neúčinný. Jeho osud leží v rukou druhého manžela, který jej může dodatečně schválit nebo se nevyjádřit, a tím ho podstatě zamítnout. Do té doby, než to učiní, může jeho osud zpečetit i druhá smluvní strana, která může od takového úkonu odstoupit.

Pokud to manželé určí, je možné, aby byla správa prováděna jen jedním z manželů. Ten z manželů, který je podle dohody samostatným správcem, má právo disponovat se všemi předměty, které jsou součástí Společného jmění a vést ohledně nich právní spory. K jeho povinnostem patří spravovat Společné jmění řádně a informovat druhého manžela o jeho správě. Pokud své povinnosti poruší a poškodí tím Společné jmění, musí ztrátu nahradit. K právním úkonům, které se týkají Společného jmění jako celku, potřebuje manžel správce souhlas druhého manžela. Stejně tak potřebuje jeho souhlas, pokud hodlá uskutečnit právní úkony týkající se pozemků, lodí, lodních staveb nebo darování, které přesahuje tzv. povinnostní nebo zdvořilostní dary. Stejně jak bylo zmíněno výše, pokud manžel správce uskuteční tento úkon bez souhlasu druhého manžela, je právní úkon dosud neúčinný. Tam, kde je potřeba souhlasu druhého manžela, může být tento souhlas nahrazen v určitých případech rozhodnutím soudu. V některých případech, např. nemoci druhého manžela, může manžel správce jednat i bez souhlasu druhého manžela.⁷²

Co se týče otázky ručení, ručí zásadně za dluhy týkající se Společného jmění oba manželé. Tato koncepce je jednoduchá a velmi praktická. Manželé ručí za závazky v tomto případě i svými vyhrazenými a výlučnými majetky. Při správě Společného jmění jedním manželem ručí za závazky jím převzaté oba manželé Společným jměním, navíc ale také manžel správce svým vyhrazeným a výlučným majetkem. Ručení výlučným majetkem však často není realizováno, neboť věci do něj náležející jsou převážně věci nezastavitelné. Nutno poznamenat, že manželé ručí za závazky i v případě správy Společného jmění jen jedním manželem jako solidární dlužníci. Závazky, za které manželé neručí Společným jměním, jsou závazky, které nebyly druhým manželem odsouhlaseny, ač k jejich uskutečnění měl být souhlas vysloven, anebo závazky převzaté v souvislosti s vyhrazeným nebo výlučným majetkem. Stejně tak neručí Společné jmění za povinnosti, které vyplývají z nabytí dědictví, které bylo

⁷² Srov. TSCHERNITSCHKEK, H., SAAR, S. CHR. *Familienrecht, Lehrbuch*. 4. völlig neu bearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage. München/Wien: Erich Schmidt Verlag, 2008, S. 166 – 171.

získáno do vyhrazeného nebo výlučného majetku, pokud dědic není manželem správcem. Podle judikatury BGH, pokud se nachází v úpadku manžel, který není správcem Společného jmění, nepatří do insolvenční masy jeho část Společného jmění. V tomto případě je součástí insolvenční masy pouze jeho samostatný majetek.⁷³

Od výše uvedeného musíme odlišit ručení v tzv. vnitřních vztazích (Innenverhältnis). Obecně v těchto případech ručí společně oba manželé Společným majetkem. Přesto však zákon dělá výjimku v případě, že by nebylo spravedlivé, aby za dluhy jednoho manžela odpovídalo celé Společné jmění. Jedná se konkrétně o povinnosti vznikající v souvislosti se Společným majetkem, o jejichž vznik se ale přičinil jen jeden z manželů. Potom nehraje žádnou roli, zda je Společný majetek spravován jedním manželem nebo oběma společně. V těchto případech ručí pouze ten z manželů, který je za vznik povinností, resp. dluhů odpovědný. Hovoříme např. o závazcích z nedovolených jednání, která byla spáchána po vzniku Společného jmění, stejně jako na ně navazující trestní řízení. Myšleny jsou náhrady škody za tělesné škody nebo pokuty a náklady za trestní obhajobu. Dále do této skupiny řadíme náklady za právní spory, nebo obvyklou míru překračující náklady vynaložené ve prospěch společného dítěte. Dalším případem ručení ve vnitřních vztazích je případ, kdy dojde za trvání Společného jmění k neoprávněným přesunům mezi majetkovými masami, a to např. tehdy, když jeden z manželů použije nějakou hodnotu Společného jmění pro obohacení svého vyhrazeného nebo výlučného majetku. V tom případě musí tuto částku Společnému jmění nahradit. Splatnost nároku nastává v okamžiku zániku Společného jmění.⁷⁴

5.3. Modifikace majetkových poměrů mezi manžely – srovnání

Možnost manželů nebo osob hodlajících vstoupit do manželství upravit si odlišně od zákona své majetkové vztahy je jeden z projevů smluvní svobody v právním řádu. Na našem území byla tato možnost občanům dlouho upírána, znovu se objevila až v roce 1991. V německé úpravě se s úpravou manželství a otázek s ním souvisejících, včetně úpravy majetkových vztahů manželů můžeme setkat již v roce 1938. Do roku

⁷³ Rozsudek BGH, IX ZB 285/04 z 4. května 2006.

⁷⁴ Srov. TSCHERNITSCHKEK, H., SAAR, S. CHR. *Familienrecht, Lehrbuch*. 4. völlig neu bearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage. München/Wien: Erich Schmidt Verlag, 2008, S. 172 – 173.

1998 však byla celá tato část součástí tzv. zákona o manželství (Ehegesetz⁷⁵). Pravděpodobně rozdílně dlouhá existence úpravy, a tím i větší možnost daná zákonodárci k odstranění jejích nedokonalostí zapříčinila, že německá úprava této problematiky je značně rozsáhlejší a upravuje plno podrobností, které jsou v české úpravě doplňovány judikaturou. Zvláštností je, že na rozdíl od české úpravy BGB výslovně neříká, že manželskou smlouvu mohou uzavřít i snoubenci, tato skutečnost je dovozována analogicky z jiných ustanovení. Ani jedna z úprav však neřeší situaci, která nastane v případě, že snoubenci uzavřou předmanželskou smlouvu, ale manželství potom ne. Co se stane se smlouvou, jak dlouho bude platná? Stejně tak neřeší výslovně ani OZ ani BGB vzájemný vztah smlouvy a manželství s ohledem na jejich platnost. Proto pouze analogicky, případně s pomocí judikatury dovodíme, že na sobě pravděpodobně závislé nejsou a jedno může existovat bez druhého – tedy, i když manželství nebo smlouva nebudou platné. De lege ferenda by se těmito otázkami s ohledem na právní jistotu měli zákonodárci obou zemí zabývat.

Obě právní úpravy požadují, aby byla modifikace majetkových vztahů mezi manžely provedena jen a pouze prostřednictvím smlouvy. Na rozdíl od české úpravy jsou v německé úpravě předřazeny samotné úpravě smluv ustanovení obsahující zvláštní požadavky na formu a kontrahenty manželských a předmanželských smluv. Česká právní úprava má v oddílu zabývajícím se smlouvami pouze ustanovení o formě smlouvy a ostatní podmínky dovozujeme z obecných požadavků pro uzavření smluv obsažených v OZ, z ustanovení o uzavření manželství v zákoně o rodině, nebo si musíme vypomoci judikaturou. Smlouva musí být v obou úpravách uzavřena ve formě notářského zápisu. Německá úprava navíc požaduje současnou přítomnost obou podepisujících, což česká úprava výslovně neříká, nicméně z povahy notářského zápisu tato skutečnost vyplývá. Požadavek veřejné listiny není nic překvapivého, je standardem právních úprav v Evropě. Co se týče požadavků kladených zákonem na kontrahenty, v obou právních řádech mohou samozřejmě bez problémů uzavřít smlouvu osoby plně způsobilé k právním úkonům (tedy zletilé a bez duševních poruch, jež by měly za následek omezení způsobilosti k právním úkonům). Německá úprava výslovně říká, že k uzavření manželské smlouvy osobou s omezenou způsobilostí k právním úkonům je zapotřebí souhlasu jejího zákonného zástupce, což platí i v případě, že jím je

⁷⁵ Ehegesetz, Amtsblatt des Kontrollrates 1946, S. 77, 294; BGBI. III 404-1, účinný od 1. 3. 1946 do 1. 7. 1998.

někdo jiný než rodič. Tyto požadavky vznáší i česká úprava, toto dovozujeme zejména z úpravy obsažené v zákoně o rodině. Obě úpravy navíc v určitých situacích požadují, aby bylo uzavření smlouvy schváleno soudem. K této podmínce vedla zákonodárce hlavně myšlenka závažnosti takové smlouvy pro budoucí majetkové poměry kontrahentů. BGB však neumožňuje zákonnému zástupci, aby za svého svěřence uzavřel smlouvu o Společenství majetku, pravděpodobně s ohledem na možná rizika tohoto režimu majetkových vztahů mezi manžely. Jak BGB tak OZ umožňují již uzavřenou a účinnou smlouvu změnit nebo úplně zrušit, a to podle libosti smluvních stran i vícekrát za sebou, případně i před uzavřením manželství. K tomu není vyžadováno splnění žádné další podmínky. Tato skutečnost podle mého názoru pouze podtrhuje princip smluvní svobody a není ničím překvapivým.

Judikatura německých soudů⁷⁶ stanovila manželským smlouvám hranice, které jsou na jedné straně tvořeny neurčitým pojmem dobrých mravů a na straně druhé důvěrou druhé strany při plnění smlouvy. Tyto hranice nesmí kontrahenti při sepisování smlouvy překročit. Naše právní úprava a judikatura našich soudů se k této otázce přímo výslovně nevyjádřila, pravděpodobně proto, že institut manželských smluv není v našem právním řádu zatím tolik využíván. Nicméně obecný institut dobrých mravů ve smlouvách obsahuje OZ v § 39 a nevidím důvod pro to, aby nebyl použit i na smlouvy manželské a předmanželské. OZ však nezná úpravu německého § 242 – ochrana před zneužitím důvěry, a proto bychom i zde použili § 39 OZ a dobré mravy.

Zajímavostí německé úpravy je pojetí Rejstříku manželských majetkových vztahů, který zná BGB. Jeho úkolem je zejména ochrana obchodních styků, třetích osob a snížení hospodářského rizika. Ačkoli není tak důležitý a nemá takovou váhu jako rejstřík obchodní (jak ho zná česká i německá úprava), jeho existenci hodnotím jako velmi vhodnou. Na rozdíl od nově zavedené úpravy u nás, se manželé v Německu mohou dovolat manželské smlouvy i tehdy, je-li zveřejněna v rejstříku, do rejstříku mají tedy přístup i jiné osoby než notáři. Význam české úpravy se omezuje pouze na účely dědického řízení a nikdo kromě notářů do něho nemá přístup.

Co se týče možných variant smluv, které jsou zákonem nabízeny pro modifikaci majetkových vztahů v manželství, tak česká úprava nabízí variantu zúžení a rozšíření

⁷⁶ Např. rozsudek BGV, č. 1 BvR 12/92, z 6. února 2001.

rozsahu SJM, změnu doby vzniku SJM a změnu úpravy správy SJM. Německá úprava nabízí režim Odděleného majetku a Společenství majetku. Nehovoří výslovně o zvláštní smlouvě vztahující se pouze na správu majetku, úprava správy je totiž prováděna v rámci smluv výše uvedených, resp. v rámci smlouvy o Společenství majetku. Tato skutečnost je lehce pochopitelná, když si uvědomíme, jakou má BGB zákonnou úpravu majetkových vztahů manželů (viz 3.2.). Rozdílnosti, které najdeme mezi úpravami modifikace majetkových vztahů manželů, vyplývají zejména z toho, že základní zákonná úprava je odlišná. Proto se navzájem liší i možnosti modifikace. Může se nám na první pohled zdát, že úpravy jsou naprosto odlišné. Nicméně po hlubším zkoumání nalezneme mnoho společného. Hlavní odlišnost spočívá v tom, že OZ pracuje i v rámci modifikací stále s pojmem SJM a manželům dává pouze možnost změnit jeho rozsah nebo správu. BGB naopak umožňuje zvolit si pro majetkové vztahy manželů režim úplně odlišný od zákonného režimu.

Zákonná úprava OZ spočívá na principu společenství majetku manželů, který vlastní manželé dohromady, tedy každý je vlastníkem celého SJM. Vedle toho zná OZ majetek, který do SJM nepatří. Taková je i konstrukce smluvního režimu Společenství majetku podle BGB. I on se vyznačuje těsným svazkem manželství a majetku manželů. I zde mají manželé navíc majetek, který není součástí Společného jmění a jeho vlastníkem je každý z manželů (výlučný a vyhrazený majetek), stejně jako OZ zná majetek nepatřící do SJM. Velmi podobný je i rozsah tohoto samostatného majetku (zejména věci zděděné a darované, pokud nebyly darovány oběma manželům do jejich Společného jmění, příp. nároky na výživné). Německá úprava však rozlišuje dvě podoby majetku nenáležícího do Společného jmění. Na rozdíl od českého výlučného majetku manžela zná ještě majetek vyhrazený, který se od výlučného liší tím, že výnosy z něj jsou jeho součástí (neplynou tedy do Společného jmění) a pohledávky k němu se vážící nejsou Společným jměním kryty. Další rozdíl spočívá v tom, že v německé úpravě se součástí Společného jmění stane vznikem manželství i to, co vlastnil každý z manželů do tohoto okamžiku. SJM je okamžikem vzniku manželství prázdná množina, která se naplňuje až za trvání manželství.

V české úpravě se manželé mohou rozhodnout a do předmětu SJM zařadit i výše zmiňovaný samostatný majetek nepatřící do SJM (smlouva o rozšíření rozsahu SJM). Takovou možnost výslovně BGB neupravuje. Domnívám se však, že pokud k tomu vůle

manželů bude směřovat, je možné, aby se majetek, který je součástí výlučného nebo vyhrazeného majetku stal součástí Společného jmění. Nejprve se však bude muset stát majetek součástí vyhrazeného a výlučného majetku. Pravděpodobně by tedy podle BGB nebyla platná smlouva, která by existenci výlučného a vyhrazeného majetku vylučovala.

Další možností změny je podle české úpravy smlouva o zúžení rozsahu SJM, a to až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti. Ohledně ostatních věcí zůstávají manželé jejich samostatnými vlastníky. Takovýto režim nalezneme v BGB v rámci režimu Odděleného majetku a zákonné formy – Společenství k přírůstku. Obě varianty pracují s principem, který říká, že majetek a manželství nemají nic společného. Společenství k přírůstku je v podstatě pouze zvláštním druhem režimu Odděleného majetku a některými ustanoveními prolomuje výše uvedený princip úplného oddělení majetku a manželství. Podle české úpravy však manželé nemohou své majetky oddělit stoprocentně. Vždy jim v SJM zůstane minimálně obvyklé vybavení domácnosti. BGB však v režimech Odděleného majetku ani Společenství k přírůstku nezná množinu, ve které by se množiny majetků manželů protínaly. Z povinnosti manželského soužití (§ 1353 BGB) můžeme pouze dovodit povinnost vzájemně si mezi manžely umožňovat jakousi spoludržbu věcí v domácnosti. Vlastníkem však zůstává ten z manželů, který věci nabyt. Pokud manželé chtějí, aby něco vlastnili společně, musí se stát spoluvlastníky takové věci a nacházejí se tím v obecném režimu BGB, který upravuje majetkové vztahy. Zúžení rozsahu SJM je svým způsobem variabilnější než německá úprava Oddělení majetku, a to vzhledem k tomu, že manželé mohou ze SJM vyjmout pouze určité předměty, ať již existující nebo ty, které vzniknou v budoucnu. Může se například jednat pouze o nějakou nemovitost a ve zbytku zůstává SJM v podobě, jakou mu předurčila zákonná úprava. V německé úpravě by taková situace byla představitelná v režimu Společenství majetku v rámci vymezení rozsahu vyhrazeného majetku k okamžiku podpisu smlouvy o Společenství majetku. Zákon však nehovoří o majetku vzniklém v budoucnu. Pravděpodobně by ohledně majetku, který se po svém vzniku zařadí do Společného jmění, museli vždy manželé uzavřít novou manželskou smlouvu a přesunout ho do majetkové masy vyhrazeného majetku.

OZ upravuje dále možnost odložit vznik SJM až na okamžik zániku manželství, a to zcela nebo jen zčásti. Věci nabyté společně oběma manžely se nachází v režimu spoluvlastnictví. SJM vznikne a vypořádání se provede až po zániku manželství.

Takovou možnost BGB nezná. Svým způsobem bychom ale tuto smlouvu mohli přirovnat k režimu Společenství k přírůstku. I zde dochází po zániku manželství k vypořádání a manželé si musí své přírůstky dorovnat tak, aby měli oba stejně.

Zajímavou je úprava závazků manželů a otázka správy majetku. Co se týče závazků, OZ stanoví, že závazky mohou být upraveny stejně jako majetek. Tedy manželé ve smlouvě stanoví, o který majetek a závazky rozšiřují nebo zužují předmět SJM. Podle podoby smlouvy by se pak řešilo ručení za závazky. Nutno však poznamenat, že česká úprava je zde poněkud nedostatečná a musíme proto použít úpravu týkající se zákonného režimu. V případě, že si manželé v německé úpravě zvolí režim Odděleného majetku, ručí si za závazky svým majetkem a druhý manžel s nimi nemá nic společného. Proto není třeba tuto otázku řešit. V režimu Společenství majetku je však již tato otázka zcela opodstatněná a je spojena se správou majetku, nikoliv bezdůvodně. Za závazky spojené se Společným jměním ručí oba manželé. Manželé ručí i svým samostatným majetkem. Pokud je však správa majetku svěřena do rukou pouze jednoho manžela, za závazky jím převzaté ručí svým samostatným majetkem pouze on. Judikatura německých soudů dovodila i případy, kdy za závazky ručí pouze jeden z manželů, a to jen svým samostatným majetkem (blíže viz 5.2.2.).

Co se týče správy majetku, mohou v české úpravě manželé uzavřít samostatnou smlouvu, která bude tuto otázku upravovat. Otázka správy není nijak spojována se závazky, nejsou ani nijak upraveny hranice, kam až smlouva může zajít. Jistě však nesmí překročit hranice dobrých mravů a nesmí jít proti smyslu instituce manželství. BGB upravuje otázky správy majetku v rámci režimu Společenství majetku velmi podrobně. Manželům, resp. snoubencům dává v podstatě pouze možnost určit si, kdo bude Společné jmění spravovat – zda jeden nebo druhý manžel sám, nebo oba společně. U každé z možností potom BGB pojednává o ručení. Pokud Společné jmění spravuje pouze jeden z manželů, potřebuje v určitých okamžicích souhlas druhého manžela. Tento souhlas může být nahrazen rozhodnutím soudu. Česká úprava se v oblasti modifikace správy SJM otázkou souhlasu druhého manžela vůbec nezabývá. Zvláštností, kterou BGB nezná, je možnost daná soudům v OZ. Na mysli mám § 148 OZ. Soud může za určitých okolností zúžit rozsah SJM na návrh manžela, a to v případě existence závažných důvodů. Pokud je jeden z manželů neomezeně ručícím společníkem obchodní společnosti, nebo získal oprávnění k podnikání, má soud

dokonce povinnost na návrh manžela SJM zúžit. Vzhledem k tomu, že podnikatelská činnost je často velmi riziková a manžel může jednat s majetkem rodiny velmi nehospodárně, zdá se být toto ustanovení v současných společenských podmínkách zcela na místě.

V obou úpravách je velmi podobně řešena otázka ochrany třetích osob. V české úpravě se manželé mohou dovolat úpravy modifikující SJM jen tehdy, je-li třetí osobě známa. Německá úprava těží v této otázce z existence Rejstříku manželských majetkových vztahů. Proto se manželé mohou dovolat smlouvy tehdy, je-li třetí osobě známa, nebo je-li uveřejněna v rejstříku.

Závěrem bych chtěla upozornit na některé zajímavé rozdíly a případné myšlenky de lege ferenda. Velmi oceňuji pojetí úpravy Rejstříku manželských majetkových vztahů, jak ho zná BGB. S ohledem na komplikovanost některých smluvních vztahů a následných rozporů při rozvodovém vypořádání by mohlo být pojetí německého rejstříku velice vhodné i v rámci české úpravy. Nutno poznamenat, že česká úprava modifikací SJM je poněkud strohá a v některých oblastech je nutno doplňovat ji výkladem, případně s použitím judikatury, která je však s ohledem na délku existence úpravy v OZ poměrně nedostačující. De lege ferenda by bylo vhodné upravit otázku obsahu smluv a podmínek jejich uzavření (např. otázka smluvní způsobilosti nezletilých). Podrobněji by mohla být upravena také otázka modifikace správy majetku a její spojení se závazky a odpovědností manželů za ně. OZ ponechává tato rozhodnutí zcela v rukou kontrahentů, nicméně jim nedává ani žádný návod na úpravu a nestanoví hranice smlouvy. Takové ustanovení by jistě přispělo k většímu využití tohoto institutu. Dále by se český zákonodárce mohl zamyslet nad tím, zda by nebylo vhodné, poskytnout manželům možnost zcela oddělit jejich majetky a tím úplně vyloučit existenci SJM. Uvědomuji si, že tato možnost je spojena s rizikem možných komplikací v případě rozvodového vyrovnání a řešení obvyklých problémů, čí je který majetek. Přesto ale zastávám názor, že by tato možnost v naší právní úpravě našla své místo. V německé úpravě by naopak v budoucnu mohla být řešena otázka předmanželských smluv a jejich regulace, případně by se zákonodárce v berlínském Bundestagu mohl zamyslet nad možností vyjmutí věcí vzniknuvších v budoucnu ze Společného jmění.

6. Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů

6.1. Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů – česká úprava

Majetkové společenství manželů, ať už v jakékoli podobě, je vázáno na trvání manželství (§ 149 an. OZ). Manželství zaniká buď smrtí jednoho z manželů, nebo rozvodem. Stejně účinky jako smrt má prohlášení za mrtvého. V případě rozvodu zaniká manželství dnem právní moci rozsudku o rozvodu, tím také zanikne SJM. Dalším důvodem pro zánik dosud trvajících SJM je prohlášení manželství za neplatné, SJM zaniká až samotným prohlášením manželství za neplatné (tedy s účinky ex nunc). Vedle těchto případů je možné, aby SJM zaniklo i za trvání manželství. K tomu dojde v okamžiku právní moci výroku o propadnutí majetku podle ustanovení § 66 odst. 4 trestního zákoníku.⁷⁷ Na existenci a další trvání SJM má vliv i konkurzní řízení dle § 268 an. insolvenčního zákona.⁷⁸ SJM zanikne prohlášením konkurzu, jestliže SJM u úpadce existovalo. Byl-li vznik SJM úpadce a jeho manžela vyhrazen až ke dni zániku manželství, má konkurz stejné majetkoprávní účinky jako zánik manželství.⁷⁹ Pokud SJM zaniklo za trvání manželství, může být znovu obnoveno jen rozhodnutím soudu vydaným na návrh jednoho z manželů (§ 151 OZ). K obnovení dojde právní mocí rozsudku, který obnovení vyslovil. Pokud dojde k zániku SJM za trvání manželství, je i tehdy zapotřebí, aby došlo k vypořádání zaniklého SJM. Vznikne tím oddělené výlučné vlastnictví každého z manželů a možné je i spoluvlastnictví. Jedná se o stav, který není speciálně upraven a řídí se obecnými předpisy o majetku. Nadále však trvají povinnosti včetně vzájemné výživy i jiných vyživovacích povinností (např. k dětem). Každý z manželů nadále uzavírá smlouvy sám za sebe a je za ně také sám odpovědný, stejně jako za své jiné činy.⁸⁰

Po zániku SJM musí dojít k jeho vypořádání (§ 149 odst. 2 OZ). K vypořádání musí dojít také v okamžiku, kdy došlo k uzavření dohody o zúžení SJM, a to ohledně věcí, které byly dohodou z předmětu SJM vyjmuty (viz 5.1.2.). Nárok na vypořádání se nepromlčuje, protože se jedná o nárok vyplývající z výkonu vlastnického práva. Pokud

⁷⁷ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

⁷⁸ Zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

⁷⁹ Srov. DVORÁK, J., SPÁČIL, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 879 – 880.

⁸⁰ Srov. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 143 – 176.

je dán soudu návrh na vypořádání, musí ho soud provést. Vzájemné majetkové vztahy mohou být vypořádány ještě před rozvodem manželství, a to podle pravidel ustanovení § 24a zákona o rodině.⁸¹ Jedná se případ tzv. nesporného rozvodu, jehož podmínkou je, aby byla ještě v průběhu řízení předložena soudu písemná smlouva s úředně ověřenými podpisy manželů, která upravuje pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost. Judikatura dovodila, že smlouva nabývá účinnosti až rozvodem manželství podle § 24a zákona o rodině, resp. vkladem do katastru nemovitostí, je-li předmětem smlouvy i nemovitost podléhající zápisu do katastru nemovitostí.⁸² Pokud by sice k rozvodu manželství došlo, ale podle § 24 zákona o rodině, bude provedeno vypořádání podle kogentních pravidel § 149 an. OZ.⁸³ Vypořádání se provádí zásadně s účinky ex tunc, tj. k okamžiku zániku SJM. Vypořádáním se vlastnictví nenabývá, nezřizuje, ani nejde o žádný převod či přechod. Základní první domněnkou pro vypořádání je, že podíly obou manželů na SJM jsou stejné, a to jak na majetku, tak na závazcích. Tato domněnka však může být vyvrácena. V závislosti na zjištěných skutkových okolnostech mohou být podíly hodnoceny jako různé. Pro tuto úvahu je významné, jak se každý z manželů staral o rodinu a jak se zasloužil o nabytí a udržení společných věcí⁸⁴. Každý z manželů je při vypořádání oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno to, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit to, co bylo ze společného majetku vynaloženo na jeho samostatný majetek. Z žádného ustanovení nevyplývá, že by při vypořádání mohlo být přihlíženo k tomu, co bylo jedním manželem vynaloženo z jeho odděleného majetku na oddělený majetek manžela druhého (viz rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 1574/2003). Při vypořádání se podle § 149 odst. 3 OZ přihlédne zejména k ochraně a potřebám nezletilých dětí (nikoli zájmům – jedná se o skutečné, konkrétní a reálné potřeby dětí) a také k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, jak se zasloužil o nabytí a o udržení společného jmění.

⁸¹ § 24a zákona č. 94/1963 o rodině:

(1) *Jestliže manželství trvalo alespoň jeden rok, manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod se druhý manžel připojí, má se za to, že podmínky uvedené v ustanovení § 24 odst. 1 jsou splněny. Soud nezjišťuje příčiny rozvratu a manželství rozvede, jsou-li předloženy*

a) *písemné smlouvy s úředně ověřenými podpisy účastníků upravující pro dobu po tomto rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení a případnou vyživovací povinnost, a*

b) *pravomocné rozhodnutí soudu o schválení dohody o úpravě poměrů nezletilých dětí pro dobu po rozvodu.*

(2) *Ustanovení § 24 odst. 2 platí obdobně.*

⁸² Nález Ústavního soudu České republiky sp. zn. I. ÚS 572/04.

⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 22 Cdo 20/2007.

⁸⁴ viz také - 122. Nejvyšší soud České republiky. Nerovnost podílů při vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů v souvislosti s vnosy z odděleného majetku. In: Soudní rozhledy 2005, č. 10.

Při určení míry přičinění musí být také zohledněna péče o děti a obstarávání společné domácnosti. Tyto principy se použijí i tehdy, bylo-li SJM nějakým způsobem modifikováno. Důležitou zásadou pro vypořádání je také to, že při oceňování věcí, které náleží do vypořádávaného SJM se vychází ze stavu věci, jaký byl ke dni zániku SJM, ale z její ceny v okamžiku, kdy se vypořádání provádí (tato myšlenka byla vyjádřena v mnoha soudních rozhodnutích, např. rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 629/2000).⁸⁵

Vypořádání může být provedeno dohodou účastníků. Účastníci se nemohou dohodnout o zániku SJM, ale mohou se dohodnout o jeho vypořádání (§ 150 OZ). Dohoda o vypořádání musí mít od roku 1998 písemnou formu. Pokud je součástí SJM nemovitost, nabývá dohoda účinnosti vkladem do katastru nemovitostí. Manželé mohou provést vypořádání i jen jednotlivých věcí nebo pouze části SJM. Pro uzavření této smlouvy platí veškerá ustanovení OZ o smlouvách. Co se týče obsahu dohody, je třeba, aby zásadně vycházela z § 149 OZ, ačkoli jím nejsou kontrahenti vázáni, jedná se pouze o určitý návod. Dohodou nesmí být dotčena práva věřitelů. V souvislosti s dohodou o vypořádání je možné uzavřít smlouvu ve prospěch třetího (nejčastěji ve prospěch dětí). Dohoda může být uzavřena také ve formě soudního smíru, který ke své platnosti potřebuje schválení soudem. Dohodu o vypořádání nelze logicky uzavřít, pokud k zániku SJM došlo smrtí jednoho z manželů. Není možné, aby ohledně vypořádání SJM rozhodoval zemřelý manžel v závěti.⁸⁶

Tam, kde nedojde k vypořádání dohodou, provede vypořádání soud (§ 150 odst. 3 OZ). Pro zahájení řízení je třeba podat žalobu, a to některým z manželů nebo příp. správcem konkurzní podstaty. Soud vypořádá pouze ty věci, které účastníci učiní předmětem vypořádání, ohledně ostatních se mohou manželé dohodnout, pokud se nedohodnou, nastupuje ohledně nich po třech letech domněnka vypořádání (viz níže). Ve svém rozhodování není soud vázán návrhy účastníků. Pokud podá návrh na vypořádání jeden z manželů, je tím automaticky konzumováno žalobní právo manžela druhého. Soud postupuje při svém rozhodování podle výše uvedených principů v § 149 OZ. Nutno říci, že soudní řízení o vypořádání SJM patří k nejobtížnějším soudním

⁸⁵ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 880 – 884.

⁸⁶ Srov. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 143 – 176.

řízením. Zejména z tohoto důvodu má být provedeno především podle vůle účastníků a pouze tam, kde se nemohou dohodnout, rozhodne soud.⁸⁷

V případě, že nedojde k vypořádání ani dohodou, ani rozhodnutím, vzniká právní nejistota ohledně vlastnictví. Do OZ byla proto již v roce 1982 zařazena úprava vypořádání ze zákona (§ 150 odst. 4), resp. úprava nevyvratitelné domněnky. Pokud do tří let od zániku manželství nedojde k vypořádání SJM nebo nebyl-li do tří let od zániku SJM podán návrh na jeho vypořádání rozhodnutím soudu, platí ohledně movitých věcí, že se manželé vypořádali podle stavu, v jakém každý z nich užívá věci ze SJM pro svou potřebu a pro potřebu své rodiny a domácnosti. O ostatních movitých věcech a nemovitostech platí, že jsou v podílovém spoluvlastnictví, přičemž podíly obou spoluvlastníků jsou stejné. Toto ustanovení je účinné bez jakéhokoliv zásahu osob nebo soudu. Po uplynutí stanovené doby již není možno podat návrh na vypořádání, je pouze možné vyvolat řízení o určení vlastnictví podáním tzv. určovací žaloby podle ustanovení § 80 písm. c OSŘ.

V případě zániku manželství smrtí jednoho z manželů, provádí vypořádání notář jako soudní komisař podle § 1751 OSŘ, a to povinně. Notář rozhodne o obecné ceně majetku v době smrti zůstavitele a podle zásad v OZ určí, co z majetku patří do dědictví a co pozůstalému manželovi. Pokud dojde nejprve k zániku manželství a až následně k smrti jednoho z manželů, musí dědickému řízení předcházet vypořádání SJM.⁸⁸

6.2. Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů – německá úprava

Majetkové společenství manželů je i v německé úpravě spojeno s existencí manželství. Proto majetkové vztahy manželů zanikají smrtí jednoho z manželů a za života obou manželů zrušením manželství nebo rozvodem.

Pokud se majetkové vztahy manželů řídí zákonem (manželé tedy žijí ve Společenství k přírůstku) a žijí alespoň tři roky odděleně, nebo se jeden z manželů chová tak, že porušuje zásady manželského spoluzití, resp. nějakým způsobem zachází neehospodárně s majetkem, může každý z manželů podat žalobu na předčasné vyrovnání

⁸⁷ Srov. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. In ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 893 – 894.

⁸⁸ Srov. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009, s. 143 – 176.

přírůstku (§§ 1385 an. BGB). Právní mocí rozsudku o předčasném vyrovnání přírůstku nastupuje u manželů režim Odděleného majetku, ve kterém se nacházejí až do okamžiku zániku manželství. Po zániku manželství, v němž se majetkové vztahy manželů řídily zákonnou úpravou, následuje vyrovnání přírůstku (viz 3.2.).

Režim Oddělení majetku zaniká, pokud se tak manželé dohodnou a sepíší o tomto zániku manželskou smlouvu. Dále také smrtí jednoho z manželů, resp. obou a pravomocným rozsudkem o rozvodu manželství. Vzhledem k povaze Oddělení majetku není třeba hovořit o jeho vypořádání.⁸⁹

Společenství majetku zaniká samozřejmě také rozvodem nebo zrušením manželství a smrtí jednoho z manželů. Za trvání manželství zaniká smlouvou manželů o jeho ukončení nebo na základě pravomocného rozsudku o jeho zániku. Žalobu na ukončení Společenství majetku podává jeden z manželů. Důvody, které ho k tomu opravňují, se odlišují podle toho, zda majetek spravuje pouze jeden nebo oba manželé dohromady (např. předlužení Společného jmění). Při zániku Společenství majetku za trvání manželství se další majetkové vztahy manželů, pokud není nic jiného ujednáno, řídí úpravou Oddělení majetku. Po ukončení Společenství majetku musí nastat jeho vypořádání (§ 1471 an. BGB). Nejprve se provede vyrovnání povinností, resp. dluhů manželů na Společném jmění, poté budou navráceny vklady. Zbytek majetku je mezi manželé rozdělen, a to podle předpisů o obchodních společnostech (§ 752 an. BGB). Každý z manželů si může vzít věci, které náleží k Společnému jmění, a to podle své libosti, jejich hodnotu však musí nahradit (půjde zejména o věci, které slouží osobní potřebě manžela, např. šaty). Pokud je Společenství majetku ukončeno rozvodem uplatní se ustanovení § 1478 BGB. Manželé si mohou zvolit jiné vypořádání. Každý z manželů má nárok na uhrazení toho, co do Společného jmění vnesl. Např. ty předměty, které vlastnil před uzavřením manželství nebo věci, které získal *mortis causa*, darováním nebo jako výbavu od rodičů. (Zde je ustanovení velmi podobné jako ustanovení o vyrovnávání přírůstku).⁹⁰ V případě ukončení manželství smrtí jednoho z manželů dojde k tomu, že se podíl zemřelého manžela na Společném jmění stane součástí pozůstalosti (§ 1482 BGB). Zvláštní ustanovení o vypořádání je obsaženo v § 1479 BGB. Jedná se o situaci, kdy Společenství majetku zaniká právní mocí zrušujícího

⁸⁹ Srov. SCHÖDER, R., BERGSCHNEIDER, L. *Familienvermögensrecht*. 2. Auflage. Bielefeld: Verlag Ernst und Werner Gieseking, 2007, S. 290 – 291, 325.

⁹⁰ Srov. TSCHERNITSCHKE, H., SAAR, S. CHR. *Familienrecht, Lehrbuch*. 4. völlig neu bearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage. München/Wien: Erich Schmidt Verlag, 2008, S. 174 – 175.

rozsudku. Tehdy může požadovat ten manžel, který podal žalobu na zrušení, aby bylo provedeno vypořádání k okamžiku podání žaloby.

Se zánikem manželství je ukončena vyživovací povinnost manželů (princip clear out). Každý z manželů se o sebe a svou výživu nadále musí starat sám. Přesto však v určitých případech BGB hovoří o výjimkách, kdy jeden z manželů po ukončení manželství není schopen postarat se o sebe sám, nemá totiž tak veliký příjem. V tomto případě je druhý manžel povinen svého ex-manžela vyživovat. To ale pouze v případě, že je schopen pracovat. Úpravu nalezneme v § 1569 an. BGB. Nárok na výživu náleží manželovi např. tehdy, když se musí starat o společné dítě, v případě, že s ohledem na jeho věk není možno očekávat, že bude pracovat, nebo v případě, že mu nemoc nebo postižení práci znemožňuje.⁹¹

Po zániku manželských majetkových vztahů dojde také k tzv. vyrovnání zaopatření (Versorgungsausgleich). Tato úprava doznala velké změny novelou provedenou v létě 2009 a od 1. 9. 2009 již součástí BGB není řada ustanovení, která se tímto problémem zabývala. Nyní jsou nahrazena zákonem o vyrovnání zaopatření (Gesetz über den Versorgungsausgleich – VersAusgl⁹²). Jedná se o případy, kdy manželé získají za trvání manželství právní nárok na zaopatření z důvodu jejich věku nebo snížené pracovní schopnosti. Mluvíme např. o výplatách provedených na základě důchodového pojištění, zabezpečení státních zaměstnanců mimo aktivní službu anebo důchodového zabezpečení. Při provedení vyrovnání zaopatření budou bilancovány všechny tyto získané nároky manželů. Tomu z manželů, jehož nároky získané z výše uvedených důvodů budou nižší, vyplatí druhý manžel polovinu z částky, o kterou je souhrn jeho nároků větší. Vyrovnání zaopatření mohou manželé smlouvou vyloučit nebo může být vyloučeno z důvodu hrubé nespravedlnosti.⁹³ Oproti dřívější úpravě se v té nynější provádí vypořádání a rozdělení každého právního nároku zvlášť. Předmětem dělení je tzv. referenční veličina (Bezugsgröße). K vyrovnání zaopatření nedojde, pokud manželství trvalo jen chvíli, právní nároky jsou v podstatě stejné nebo zanedbatelné hodnoty. Systém by měl být od nynějška průhlednější, jasnější,

⁹¹ Srov. KROPPEBERG, I. *Studienmaterialien „Familienrecht“ SS 2008*. Stunde vom 19. 6. 2008. Scheidungs- und Scheidungsfolgenrecht, S. 4 – 5.

⁹² Zákon z 3. dubna 2009 (BGBl. I S. 700).

⁹³ Srov. Versorgungsausgleich, dostupné na <http://de.wikipedia.org/wiki/Versorgungsausgleich>, citováno 11. 2. 2010.

spravedlivější a měl by zapojovat více i justici.⁹⁴ Manželská smlouva vylučující bez náhrady tento nárok vyplývající manželovi, je podle BGH neplatná tehdy, je-li manželka těhotná a manželům musí být jasné při uzavírání smlouvy, že bude z důvodu péče o potomka vyloučeno, aby pracovala, a tím pádem nebude mít sama žádné vlastní nároky na zaopatrění. Neplatnost je zdůvodněna překročením hranic vyplývajících z institutu dobrých mravů - § 138 BGB.⁹⁵

6.3. Zánik a vypořádání majetkového společenství manželů – srovnání

Rozdíly mezi jednotlivými úpravami, jak byly výše popsány, vyplývají zejména z odlišného pojetí majetkových vztahů mezi manžely. Vzhledem k tomu, že německá zákonná úprava majetkových vztahů spočívá na oddělení majetku a následném vyrovnání přírůstků, není jiné úpravy už potřeba. Zákonná úprava uvedená v OZ naopak spočívá v majetkové jednotě majetku manželů, proto musíme řešit i její vypořádání. BGB se zabývá vypořádáním pouze u režimu Společenství majetku, konkrétně řeší vypořádání Společného jmění. Zde se na rozdíl od české úpravy zohledňuje otázka správy majetku, tedy to, zda je Společné jmění spravováno jedním či oběma manžely. Česká úprava (stejně jako u úpravy závazků manželů) správu a vypořádání nespojuje. Zvláštností německé úpravy je to, že odlišuje s ohledem na vypořádání to, jakým způsobem manželství, resp. Společné jmění zaniklo. OZ rozlišuje pouze případ ukončení manželství rozvodem nebo smrtí. Úprava vztahující se na situaci, kdy bylo manželství ukončeno rozvodem, se použije i tehdy, pokud je třeba provést vypořádání, ale manželství bude trvat i po něm. BGB navíc řeší vypořádání Společného jmění tehdy, když Společenství majetku zanikne právní mocí zrušujícího rozsudku soudu.

OZ má pro vypořádání vlastní ojedinělá pravidla, BGB si na pomoc bere ustanovení upravující zrušení společnosti, což je samozřejmě také možná úprava. Nicméně jsem toho názoru, že majetkové vztahy manželů jsou velmi specifické, proto by úprava měla být zcela samostatná a vyhnout se užívání ustanovení z jiných oblastí života.

⁹⁴ Srov. EULERING, R. M., VIEFHUES, W. *Der reformierte Versorgungsausgleich – praktische Umsetzung durch die Familiengerichte*. In FamRZ (Zeitschrift für das gesamte Familienrecht - Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht) 2009, Heft 16, S. 1368 – 1378.

⁹⁵ Rozsudek BGH, č. XII ZB 94/06, z 18. 3. 2009.

Velmi vhodné mi naopak připadá ustanovení o ukončení Společenství k přírůstku v případě, že spolu manželé nežijí. Po tomto ukončení dojde k úplnému oddělení majetku manželů. V české právní úpravě bychom toto mohli přirovnat k možnosti manželů provést zúžení SJM až na věci tvořící obvyklé vybavení domácnosti s tím, že se i zde musí provést vypořádání ohledně věcí vyňatých ze SJM.

BGB se věnuje celkem podrobně úpravě pomanželské výživy manželů, která v OZ chybí. Podobnou úpravu bychom však mohli nalézt v zákoně o rodině v § 92. Zákon o rodině je zde však poněkud obecný a neuvádí situace, kdy je možno výživu požadovat tak, jak to dělá úprava německá.

Zcela výjimečná mi připadá úprava vyrovnání zaopatření. Vzhledem k jejímu rozsahu a samostatnému zákonu v německé úpravě je jistě velmi důležitá a našla jistě své opodstatnění. Co se týče české úpravy, tak ta řeší pouze situaci již vyplacených dávek, nikoli nároků na ně. Vzhledem k tomu, že se již vyplacené částky z nároků vztahujících se na peněžní zaopatření z důvodu věku, v rámci české úpravy stanou součástí SJM, postará se o jejich vypořádání ustanovení o vypořádání SJM.

Závěrem nutno jen podotknout, že jednotlivé způsoby vypořádání, jak je zná OZ, jsou poněkud nevyvážené a úprava je nedostatečná. De lege ferenda by se proto zákonodárce měl věnovat sjednocení a doplnění úpravy.

Závěr

Účelem mé práce bylo porovnat právní úpravy majetkových vztahů mezi manžely v České republice a ve Spolkové republice Německo. Nyní bych chtěla krátce shrnout své závěry.

Majetkové vztahy, resp. majetkové společenství mezi manžely vzniká okamžikem uzavření manželství. Tak tomu je v obou zkoumaných právních úpravách. Úprava této problematiky je zařazena v rámci německého BGB do knihy čtvrté – rodinné právo. Náš OZ upravuje manželské majetkové vztahy v rámci části druhé – věcná práva. Uzavření manželství a jeho podmínky jsou však předmětem úpravy zákona o rodině. Úprava je tedy na rozdíl od té německé poněkud roztříštěná, nicméně mnohem stručnější, a proto musí být často doplňována výkladem a judikaturou. Na dnešní podobě české úpravy se značně podepsal společenský režim, který na našem území po druhé světové válce přerušil její slibný vývoj.

Vznik manželství je regulován oběma úpravami velmi podobně. V zákonných ustanoveních najdeme klíčový rozdíl mezi oběma úpravami, který ovlivní vše ostatní. OZ chápe SJM jako jednotu majetku, jejímiž vlastníky jsou oba manželé dohromady. BGB naopak konstruuje Společenství k přírůstku, jehož hlavním rysem je oddělení majetku manželů. Problémem české úpravy je především to, že není přesně vymezeno, co je předmětem SJM a co ne. Zejména v oblasti závazků se objevila rozporuplná judikatura našich soudů, která vnesla do této problematiky poněkud zmatek. Z tohoto pohledu je německá zákonná úprava jednodušší a přehlednější. Každý z manželů si spravuje svůj majetek a závazky na něm vážnoucí sám. Pokud jde o správu majetku, tak její úprava je úzce propojena se základním pojetím majetkových vztahů manželů. V OZ je třeba souhlasu druhého manžela k právním úkonům přesahujícím obvyklou správu majetku, jinak je právní úkon relativně neplatný. Německá úprava požaduje souhlas druhého manžela pouze tehdy, hodlá-li manžel nakládat s majetkem jako celkem. Pokud souhlas chybí, je úkon dosud neúčinný, a to dokud a pokud vůbec jej druhý manžel dodatečně schválí. Velmi oceňuji tento institut následného schválení úkonu, což ale v OZ můžeme nahradit nedovoláním se neplatnosti úkonu.

Co se týče možných modifikací zákonného režimu majetkových vztahů manželů, jejich provedení mohou manželé uskutečnit pomocí smlouvy ve formě notářského zápisu – v obou právních úpravách. Smlouvy mohou být uzavřeny i před samotným vznikem manželství. Česká právní úprava však podle mě nedostatečně upravuje ostatní podmínky pro uzavření smluv. OZ nabízí eventualitu rozšíření a zúžení předmětu SJM, odložení jeho vzniku až k okamžiku zániku manželství a odchýlnou úpravu správy SJM. BGB naopak hovoří o smluvním režimu Odděleného majetku a Společenství majetku. Pokud jde o obsah smluv, je v německé úpravě stanovena hranice pomocí judikatury, která si vypomáhá obecným ustanovením o dobrých mravech. V rámci české úpravy se obecně obsahu manželských smluv zatím ani zákonodárce ani judikatura nevěnovali. Rozdíly mezi nabízenými variantami smluvních režimů spočívají zejména v jejich pojetí. Německá úprava nabízí buď naprosté oddělení majetku manželů, nebo naopak majetkovou jednotu. V české úpravě postrádám možnost úplného oddělení majetků manželů. Naopak velmi vhodná je možnost vyloučit určitý až v budoucnu vznikuvší majetek ze SJM. Takovou možnost německý zákonodárce nenabízí. Režim Společenství majetku je v mnohém velmi podobný zákonnému režimu SJM, naopak smlouva o zúžení předmětu SJM má shodné rysy jako Společenství k přírůstku, resp. jako režim Oddělení majetku v BGB. Poněkud zvláštní je to, že v české úpravě jsou součástí SJM výnosy z výlučného majetku manžela, ale závazky s tímto majetkem spojené ze SJM kryty nejsou. Německá úprava rozlišuje u režimu Společenství majetku výlučný majetek (jehož výnosy náleží do Společného jmění stejně jako závazky s ním spjaté) a výhradní majetek (jehož výnosy a závazky jsou jen a pouze jeho součástí). Velmi příhodné mi připadá zohlednění způsobu správy Společného jmění u ručení za závazky. Ačkoli již česká právní úprava uvedla v život Centrální evidenci manželských smluv, bylo by třeba zamyslet se nad tím, zda jí nepřiznat větší váhu než jen v oblasti dědictví.

Zánik manželství a s ním i zánik majetkového společenství manželů je v obou úpravách velmi podobný, BGB však upravuje ještě možnost zrušení manželství a možnost vypořádání Společenství k přírůstku a tím nastolení režimu Oddělení majetku za trvání manželství, pokud spolu manželé nežijí. BGB také velmi detailně upravuje pomanželskou výživu, což má u nás na starosti zákon o rodině. V této oblasti je poněkud strohý a zákonodárce by se mohl zamyslet nad jeho doplněním.

De lege ferenda by měl zákonodárce rozšířit, doplnit, sjednotit a zpřesnit úpravu této oblasti. Velký krok k tomu byl učiněn vypracováním návrhu nového občanského zákoníku. Zákoník zařazuje úpravu manželských majetkových vztahů do oblasti rodinného práva stejně, jako to dělá BGB. Návrh hovoří o zákonném majetkovém režimu, který je možno vyloučit smluveným režimem, tedy smlouvou manželů nebo snoubenců, resp. rozhodnutím soudu. Odstraňuje výše zmíněnou zvláštnost a stanoví, že závazky týkající se výhradního jmění jednoho z manželů jsou do výše zisku z tohoto jmění součástí jmění společného. Zcela novým je ustanovení popisující obvyklé vybavení rodinné domácnosti, které bude napříště vyňato ze jmění společného. Zákoník dává manželům na výběr ze smluv zakládajících režim oddělených jmění, režim vyhrazující vznik společného jmění ke dni zániku manželství a již známé režimy zúžení a rozšíření předmětu společného jmění. Nově mohou manželé upravit majetkové vztahy pro případ zániku manželství. Návrh samozřejmě počítá s registrem manželských smluv. Co se týče správy majetku, její úprava zůstane celkem podobná, nicméně u režimu oddělených jmění bude moci manžel nakládat se svým majetkem v rozsahu přesahujícím dvě třetiny hodnoty svého výhradního jmění jen se souhlasem druhého manžela, totéž platí o jeho výhradních dlužích. Novinkou je také to, že režim založený rozhodnutím soudu je možno změnit nejen rozhodnutím soudu, ale i smlouvou manželů. Návrh také počítá s novou úpravou nástupu účinnosti smluv, jejichž předmětem je nemovitost. Účinky vypořádání potom váže k okamžiku zániku, zúžení nebo rozšíření společného jmění.

Ačkoli se jedná pouze o návrh nové úpravy, je vidět, že se snaží vytvořit moderní úpravu odpovídající současným společenským požadavkům a v mnohém v ní nalezneme společné rysy s úpravou německou.

Abstract

Das Güterrecht – Vergleich der rechtlichen Regelung in der Tschechischen Republik und in der Bundesrepublik Deutschland

Seit Menschengedenken leben Menschen zusammen und am meisten benutztes Institut, das das Zusammenleben regelt, ist die Ehe. Ehe ist eine Gemeinschaft von zwei Menschen, die sich auf den persönlichen Beziehungen aber auch auf den Vermögensbeziehungen bezieht. Die Vermögensbeziehungen sind häufig sehr kompliziert und deswegen müssen sie mithilfe der rechtlichen Bestimmungen geregelt werden. Als ich in Deutschland an der Universität Regensburg studierte, hatte ich auch die Möglichkeit, das Familienrecht zu studieren. Das deutsche Güterrecht, insbesondere die Eheverträge, nahm mich sehr ein. Nach dem Kurs entschied ich mich deswegen, meine Diplomarbeit über den Vergleich der tschechischen und der deutschen rechtlichen Regelungen zu schreiben. Der Zweck meiner Arbeit ist, die wichtigsten Unterschiede und eventuelle Ähnlichkeiten zu finden und zu beschreiben.

Das erste Kapitel widmet sich der Geschichte der tschechischen Regelung und der Stellung dieses Instituts in der juristischen Historie des tschechischen bürgerlichen Gesetzbuches. Das nächste Kapitel befasst sich mit der Frage der Entstehung des Güterrechts und beantwortet die Fragen des Inhalts der gesetzlichen Regelung. Die Frage, die mich interessiert, ist, was mit dem Vermögen der Verlobten passiert, wenn die Ehe ohne den Abschluss des Ehevertrags entsteht. Das dritte und das wichtigste Kapitel meiner Arbeit wird der Modifikationen der gesetzlichen Regelungen gewidmet. Welche Möglichkeiten haben die Eheleute oder Verlobten, ihr Güterrecht selbst zu regulieren? Welche Form muss Ehevertrag haben? Welche Bedingungen müssen die Eheleute einhalten? Welche Folge hat der geschlossene Ehevertrag? Mit diesen Fragen befasste ich mich in diesem Kapitel. Das letzte Kapitel beschreibt die Güterrechtbeendigung und befasst sich auch mit der Frage, wann die Ehe endet und welche Folgen es für das Güterrecht hat. Ich stellte auch fest, was mit dem Eigentum danach passiert.

Wenn es um die Ergebnisse geht, habe ich viele Mängel der tschechischen Regelung gefunden. Die Regelung ist sehr knapp und man muss sich oft mit Judikatur und Auslegung helfen. BGB ist dagegen sehr breit und fast allumfassend. De lege ferenda sollte sich der tschechische Gesetzgeber bei dem deutschen Gesetzgeber inspirieren lassen. Der größte Unterschied finde ich darin, dass die gesetzliche Regelung des BGBs die Trennung des Eheigentums einführt. Die tschechischen Bestimmungen arbeiten dagegen mit der Vermögenseinheit. Die möglichen Modifizierungen können die Eheleute durch die Eheverträge durchführen. In Tschechien ist der Vertrag über die Verbreitung oder Verkürzung des Gesamtgutes eventuell, oder sie können das Entstehen des Gesamtgutes zur Beendigung der Ehe vorbehalten. In BGB können wir den Ehevertrag über die Gütertrennung und über die Gütergemeinschaft finden. Mit Bezug auf das obengenannte ist auch die Auseinandersetzung unterschiedlich.

Dem tschechischen Gesetzgeber konnte man besonders empfehlen, die allgemeinen Vorschriften über die Eheverträge zu schaffen, Gütertrennung den Eheleuten zu ermöglichen, Verwaltung des Güterrechts mit der Haftung zu verbinden oder größere Kompetenzen dem Ehevertragsregister zu geben. Aber hauptsächlich sollte der tschechische Gesetzgeber konkreter und umfangreicher sein und die Regelung sollte vereinigt und vereinfacht werden.

In meiner Arbeit arbeitete ich mit der Fachliteratur, mit den zuständigen Gesetzen, mit der Analyse der Rechtsprechung und mit den Artikeln aus den Fachzeitschriften.

Seznam použitých zákonů

- zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů, účinný do 30. 3. 1964
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- vyhláška č. 26/2007 Sb., kterou se provádí zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů, (katastrální vyhláška)
- zákon č. 358/1992 Sb. o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- předpis přijatý sněmem Notářské komory České republiky dne 16. 6. 2009, schválení Ministerstvem spravedlnosti, čj. 226/2009-OD-ORG/2, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu Centrální evidence manželských smluv (předpis o Centrální evidenci manželských smluv)
- Bürgerliches Gesetzbuch, BGBl. I S. 42, S. 2909; 2003 I S. 738, ve znění pozdějších předpisů
- Grundgesetz, BGBl. 1949, S. 1., ve znění pozdějších předpisů
- Ehegesetz, BGBl. III 404-1, ve znění pozdějších předpisů, účinný do 30. 6. 1998
- Gesetz über den Versorgungsausgleich (Versorgungsausgleichsgesetz - VersAusglG), BGBl. I S. 700, ve znění pozdějších předpisů

Seznam použité literatury

Knížní publikace

1. DVOŘÁK, J. *Majetkové společenství manželů*. Praha: ASPI Publishing, 2004
2. VESELÁ, R. et al. *Rodina a rodinné právo, historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003
3. HOLUB, M., BIČOVSKÝ, J., POKORNÝ, M. *Společné jmění manželů*. 2. vydání. Praha: Linde Praha, 2009
4. RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999
5. DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 2. rozšířené vydání. Praha: Aspi, 2007
6. KNAPPOVÁ, M, ŠVESTKA, J., DVOŘÁK, J. et al. *Občanské právo hmotné*. 4. vydání, 1. díl, Praha: ASPI, 2005
7. ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. et al. *Občanský zákoník I. § 1 – 459. Komentář*. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2008
8. FIALA, J., KINDL, M. et al. *Občanský zákoník. Komentář*. I. díl. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009
9. SCHWAB, D. *Familienrecht*. 16. neu bearbeitete Auflage. München: C.H. Beck, 2008
10. ELIÁŠ, K. et al. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek § 1 – 487*. Linde Praha, a.s. 2008
11. WINTEROVÁ, A., DVOŘÁK, J. *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009
12. TSCHERNITSCHKEK, H., SAAR, S. CHR. *Familienrecht, Lehrbuch*. 4. völlig neu bearbeitete und wesentlich erweiterte Auflage. München/Wien: Erich Schmidt Verlag, 2008
13. SCHÖDER, R., BERGSCHNEIDER, L. *Familienvermögensrecht*. 2. Auflage. Bielefeld: Verlag Ernst und Werner Giesecking, 2007
14. KROPPEBERG, I. *Studienmaterialien „Famielienrecht“ SS 2008*. Stunde vom 19. 6. 2008: Scheidungs- und Scheidungsfolgenrecht

Články v odborných časopisech

1. VESELÝ, J. *Co přináší novela občanského zákoníku do majetkových vztahů manželů?* In Právní rozhledy, č. 6/1998, s. 299 – 308
2. KORDAČ, Z. *K odpovědnosti manžela za závazky v SJM přijaté druhým z manželů.* In Bulletin advokacie 1-2/2008, s. 54 - 56
3. HOPPENZ, R. *Reformbedarf und Reformbestrebungen im Zugewinnausgleich.* In FamRZ (Zeitschrift für das gesamte Familienrecht - Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht) 2008, Heft 20, S. 1889 – 1894
4. BRUDERMÜLLER, G. *Die Neuregelungen im Recht des Zugewinnausgleichs ab 1. 9. 2009 – Negatives Anfangs- und Endvermögen, erweiterte Auskunftspflichten, Änderung des Stichtags, Konkretisierung der Beweislast.* In FamRZ (Zeitschrift für das gesamte Familienrecht - Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht) 2009, Heft 14, S. 1185 – 1191
5. BÜTE D. *Die Reform des Zugewinnausgleichsrechts.* In Neue Juristische Wochenschrift, 2009, Heft 38, S. 2776 – 2781
6. CHALUPA, L. *Hospodaření manželů se SJM mimo obvyklou správu.* In Právní rádce. 1/2003, s. 15 - 16
7. KRÁSNÁ, A. *Zavedení evidence manželských smluv od 1. 7. 2009.* In Právo a rodina. č. 7/2009, s. 7 – 8
8. EULERING, R. M., VIEFHUES, W. *Der reformierte Versorgungsausgleich – praktische Umsetzung durch die Familiengerichte.* In FamRZ (Zeitschrift für das gesamte Familienrecht - Ehe und Familie im privaten und öffentlichen Recht) 2009, Heft 16, S. 1368 – 1378

Internetové prameny

1. Bundesministerium für Justiz - <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/> - pro hledání zákonů
2. Bundergerichtshof - <http://juris.bundesgerichtshof.de/cgi-bin/rechtsprechung/list.py?Gericht=bgh&Art=en&Datum=Aktuell&Sort=12288> – pro hledání judikatury BHG

3. Bunderverfassungsgericht -
<http://www.bundesverfassungsgericht.de/entscheidungen.html> - pro hledání judikatury BVG
4. LUCHTENBERG, M. *Zugewinn und Zugewinnausgleich nach der Reform 2009 des Güterrechts*, http://www.rechtsanwaeltin-luchtenberg.de/Zugewinn_und_Zugewinnausgleich_nach_der_Reform_2009_des_Gueterrechts, citováno 20. 1. 2010
5. *Versorgungsausgleich*, <http://de.wikipedia.org/wiki/Versorgungsausgleich>, citováno 11. 2. 2010
6. Návrh nového občanského zákona, <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/uvodni-stranka.html>, citováno 14. 2. 2010

Tenancy by the entirety, comparison of legal regulations of the Czech Republic and the Federal Republic of Germany.

společné jmění manželů – tenancy by the entirety
manželské smlouvy – marital agreements
německá právní úprava – German legal regulations